

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. lapkričio 9 d.
(OR. en)

15094/23
ADD 1

ELARG 71
COWEB 135
COEST 586

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2023 m. lapkričio 9 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2023) 690 final
Dalykas:	PRIEDAI prie KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI 2023 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2023) 690 final - annexes.

Pridedama: COM(2023) 690 final - annexes

EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2023 11 08
COM(2023) 690 final

ANNEXES 1 to 5

PRIEDAI

prie

**KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2023 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

{SWD(2023) 690 final} - {SWD(2023) 691 final} - {SWD(2023) 692 final} -
{SWD(2023) 693 final} - {SWD(2023) 694 final} - {SWD(2023) 695 final} -
{SWD(2023) 696 final} - {SWD(2023) 697 final} - {SWD(2023) 698 final} -
{SWD(2023) 699 final}

1 priedas. Pagrindiniai stojimo proceso principai

Teisinės valstybės principas, pagrindinės teisės, demokratinių institucijų veikimas, viešojo administravimo reforma ir ekonominiai kriterijai yra vadinamųjų pagrindinių stojimo į ES proceso principų kartiniai akmenys. Institucijų ir valdymo kokybė yra pagrindas, suteikiantis galimybę didinti konkurencingumą, klestėjimą ir visuomenės gerovę, padedantis laikytis visų sričių *acquis*. Todėl su pagrindiniais principais susijusios patikimos ir negrįžtamos reformos yra labai svarbios plėtros šalims, kad jos galėtų užtikrinti pažangą stojimo į ES procese.

Kai kuriose plėtros šalyse padaryta tam tikra pažanga **teisingumo reformos, pagrindinių teisių ir viešojo administravimo** sistemos veikimo, įskaitant viešųjų finansų valdymą, srityse. Su atitinkamomis reformų darbotvarkėmis susijęs darbas nuolat intensyvėja, visų pirma Moldovoje ir Ukrainoje. Apskritai pažanga siekiant atitikti **ekonominis stojimo kriterijus** ir toliau buvo per lėta, kad būtų galima ženkliai sumažinti ekonominę atotrūkį nuo ES.

Plėtros šalyse yra gerų pavyzdžių, kai, atsiradus stojimo į ES galimybei, pagal reformų darbotvarkes pertvarkomos institucijos ir vyksta pokyčiai visuomenėje. Tačiau tebėra daug kliūčių. Nors padėtis įvairiose šalyse nėra vienoda, iš esmės esama neigiamo ir nerimą keliančio politinio ir institucinio pasipriešinimo pokyčiams, visų pirma **kovos su korupcija** stiprinimui. Neblėstantis ryžtas užkirsti kelią korupcijai ir išlaikyti sąžiningumo kultūrą, be kita ko, įtraukiant kovos su korupcija priemones į pažeidžiamiausius sektorius, tebėra svarbus prioritetas. Siekiant užtikrinti prasmingą ir nešališką kovą su korupcija, teisėsaugos ir teisminės institucijoms reikia didesnių galių ir nepriklausomumo. Nerimą kelia tai, kad vis dar esama korupcinio valstybės užvaldymo elementų – vis dar matoma grėsmė demokratiniam stabilumui, aukšto lygio korupcija ir nederama oligarchų įtaka, taip pat organizuotų nusikaltėlių tinklų bandymai įsiskverbti į šalių ekonomines ir politines sistemas, administravimo institucijas ir žiniasklaidos aplinką. Visas šias problemas reikia skubiai spręsti taikant sisteminius ir visapusiškus metodus.

Pagrindinis rodiklis, kad šios tendencijos pašalintos, bus patikimi aktyvių tyrimų, baudžiamojo persekiojimo ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių, susijusių su korupcija, organizuotu nusikalstamumu ir pinigų plovimu, rezultatai. Labai svarbu, kad plėtros šalys parodytų, kad jų tyrimo agentūros, prokuratūros ir baudžiamieji teismai yra veiksmingi. Kad teisės viršenybės grandinės dalyviais būtų galima pasitikėti, jie visi turėtų pasiekti svarių rezultatų atlikdami tikslinius finansų tyrimus, po kurių būtų sistemingai konfiskuojamos nusikalstamu būdu įgytos pajamos.

Kalbant apie **pagrindines teises**, kai kuriose plėtros šalyse padaryta tam tikra pažanga gerinant supratimą, kaip svarbu užtikrinti šias teises ir laisves. Tuo pat metu tebesitęsė tam tikros neigiamos pastaraisiais metais atsiradusios tendencijos: tebebuvo labai paplitęs smurtas dėl lyties, o žiniasklaidos laisvė ir toliau buvo ribojama dėl politinių ir ekonominių interesų. Dėl to silpnėja valdžios institucijų kontrolė, atsiranda galimybė kištis užsienio šalims ir blogėja informavimas apie ES. Kai kuriose šalyse įgyvendinama teigiamų iniciatyvų vaiko teisių ir asmenų su negalia teisių srityje. Tačiau praktiškai pagrindinių teisių apsaugą neigiamai veikia nepakankamas teisės aktų ir politikos įgyvendinimas ir žalos atlyginimo mechanizmų neveiksmingumas visose srityse. Tebekyla sunkumų užtikrinant veiksmingą apsaugą nuo visų formų neapykantos ir diskriminacijos, be kita ko, nukreiptos prieš mažumas.

Demokratinų institucijų veikimas

Stabilūs ir konsoliduoti demokratiniai procesai yra pagrindinis stojimo į ES proceso ramstis. Komisija pradėjo aktyvesnį ir paprastesnį bendradarbiavimą su plėtros šalimis bendros demokratijos sistemos srityje, susijusį tiek su rinkimų procesu, parlamento veikimu (įskaitant jo atliekamą vyriausybės veiklos rezultatų ir politikos formavimo priežiūros vaidmenį ir vis dar daugeliu atveju pernelyg dažną paspartintų procedūrų naudojimą), tiek su pilietinės visuomenės vaidmeniu. Daugumoje šalių tebebuvo didelis politinis susiskaidymas, partijos nepakankamai bendradarbiavo, o pilietinei visuomenei tenkanti erdvė mažėjo.

Atskaitiniu laikotarpiu plėtros šalyse, įskaitant Albaniją, Bosniją ir Hercegoviną, Juodkalniją, Kosovą, Moldovą ir Turkiją, įvyko keleri **rinkimai**. Daugumoje šalių vis dar reikia įvykdyti reformas, kad būtų įgyvendintos likusios Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuro (ESBO/ODIHR) rekomendacijos. Šiaurės Makedonijoje ir Bosnijoje ir Hercegovinoje dar turi būti įgyvendinti ir Kovos su korupcija valstybių grupės (GRECO) standartai, susiję su politinių partijų finansavimu.

Kalbant apie **parlamentinį darbą**, dažnai tebėra matomas susiskaidymas. Dėl veiksmingo įvairių partijų dialogo stokos ilgam patekta į politinę aklavietę, sustojo reformos. Taip atsitiko, pavyzdžiui, Juodkalnijoje, Albanijoje, Šiaurės Makedonijoje ir Sakartvele. Kai kuriais atvejais per plenarinių posėdžių diskusijas tvyrojo įtampa, buvo vartojama užgauli kalba, kartais kildavo smurtinių incidentų (kaip atsitiko Sakartvele ir Kosove). Ukrainoje, nepaisant ypatingų aplinkybių, Parlamentas parodė atsparumą ir tvirtą politinę valią, visų pirma srityse, kurios yra gyvybiškai svarbios Ukrainos integracijai į ES. Teisėkūros užduotys buvo atliekamos sistemingai, užtikrinant nepertraukiamą demokratinį sprendimų priėmimo procesą.

Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės

Kad būtų galima įtvirtinti teisinės valstybės principą, reikia stabilų, gerai veikiančių institucijų. Tam reikia nepriklausomos, nešališkos, atskaitingos ir kokybiškos **teismų sistemos**, kuri veiktų veiksmingai, turėdama pakankamai išteklių, be nederamo išorės kišimosi ir kurioje sprendimai būtų vykdomi veiksmingai ir laiku. Vykdamas teismų reformas kai kuriais atvejais padaryta pažanga, pavyzdžiui, **Albanijoje, Moldovoje, Serbijoje ir Ukrainoje**. Tačiau daugumoje plėtros šalių teisminės institucijos vis dar susiduria su daugybe iššūkių ir yra pažeidžiamos. Politikų bandymai viešai daryti įtaką teisėjams arba juos pulti, ypač kai jie nagrinėja opias bylas, ir toliau buvo pavojinga pasikartojanti praktika keliose šalyse. Buvo toliau taikomi instituciniai susitarimai, darantys neigiamą poveikį teisėjų ir prokurorų nepriklausomumui, o tai galiausiai turėjo įtakos valdžios galių pusiausvyrai ir atskyrimui. Todėl teismų patikimumas apskritai išliko gana menkas, o visuomenėje nusikaltėlių nebaudžiamumas paprastai nelikdavo nepastebėtas. Keliose šalyse teisingumo reformos atskleidžia ribotus įgyvendinimo gebėjimus, net jei yra politinė valia. Siekiant tolesnės pažangos stojimo į ES procese, labai svarbu, kad tyrimo ir teisminės institucijos būtų veiksmingos ir pasiektų patikimų rezultatų. **Sakartvelo** teisminių institucijų veikimo teisinę sistemą reikia toliau reformuoti ir vengti netinkamų veiksmų. **Turkijoje** padėtis toliau labai blogėjo, o struktūriniai trūkumai, visų pirma susiję su teisminių institucijų nepriklausomumu ir stabdžių ir atsvarų trūkumu prezidentinėje sistemoje, išliko.

Kova su korupcija tebėra plėtros šalių vyriausybių prioritetas. **Korupcija**, įskaitant aukšto lygio korupciją, tebėra plačiai paplitusi, vis dar kelia susirūpinimą viešųjų ir privačiųjų interesų painiojimas. Kai kuriais atvejais korupciniai veiksmai ir **oligarchų** daroma įtaka gali kelti korupcinio valstybės užvaldymo riziką. Pažanga veiksmingai užkertant kelią korupcijai

ir kovojant su ja daroma lėtai, reikia tvaraus sisteminio požiūrio ir specialių veiksmų pagrindiniuose korupcijos atžvilgiu pažeidžiamuose sektoriuose. Reikia inicijuoti arba toliau integruoti kovos su korupcija priemones pagrindiniuose sektoriuose, atlikti tikslinius rizikos vertinimus, kuriais būtų prisidedama prie politikos formavimo, ir parengti veiksmingus reformų planus. Vis dar reikia tvirtesnės politinės valios ir aiškių reformų pastangų, kad padidėtų skaidrumas, būtų plėtojama sąžiningumo kultūra ir kad būtų toliau siekiama įtikinamų rezultatų, susijusių su tyrimais, baudžiamuoju persekiojimu ir galutiniais apkaltinamaisiais nuosprendžiais, be kita ko, aukštu lygmeniu. Yra parengtos kovos su korupcija strategijos ir veiksmų planai, kuriuos reikia sistemingai ir struktūrizuotai atnaujinti ir įgyvendinti, be kita ko, skiriant tinkamus biudžeto išteklius ir vykdant specialią stebėseną, kad būtų užtikrintas veiksmingas jų įgyvendinimas. Viešieji pirkimai, politinių partijų finansavimas, viešųjų finansų valdymas, energetika, transportas, sveikata, vanduo, infrastruktūra, gamtos ištekliai ir švietimas tebėra sritys, kuriose korupcijos atvejai itin dažni ir kuriose reikia imtis griežtesnių ir platesnio užmojo priemonių. Kalbant apie baudžiamąjį persekiojimą už korupciją, prasti bendri rezultatai kelia susirūpinimą dėl tyrimų ir tolesnių teisminių institucijų veiksmų veiksmingumo.

Visose plėtos šalyse **pagrindinės teisės** iš esmės įtvirtintos ir saugomos įstatymų, tačiau tebekyla sunkumų užtikrinant veiksmingą jų įgyvendinimą. Teisės aktų ir politikos sistemos palaipsniui baigiamos kurti šalims prisijungus prie Europos žmogaus teisių priemonių ir susiderinus su ES *acquis*. Tai visų pirma pasakytina apie duomenų apsaugos reformas. Tačiau įgyvendinimas tebėra lėtas ir tebėra sisteminių politikos, kuria siekiama stiprinti žmogaus teisių apsaugą, finansavimo spragų, todėl daug sektorių yra priklausomi nuo paramos teikėjų. Remiantis Albanijos, Šiaurės Makedonijos ir Serbijos patirtimi, kitų šalių kandidačių prisijungimas prie Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros stebėtojų teisėmis prisidės prie visapusiškos stebėsenos ir duomenų rinkimo sistemos kūrimo, užtikrinant veiksmingesnį žmogaus teisių srities teisės aktų, politikos ir strategijų įgyvendinimą.

Daugelyje regiono vietų ombudsmenų institucijos ir kitos nepriklausomos ir reguliavimo institucijos, pavyzdžiui, lygybės įstaigos, atlieka svarbų vaidmenį stebėdamos valstybių veiksmus, kuriais siekiama gerbti, saugoti ir užtikrinti **žmogaus teises** pagal tarptautinius įsipareigojimus. Tačiau jų faktinis nepriklausomumas, ištekliai ir pajėgumai tebėra per menki, o jiems pateikus rekomendacijas imamasi per mažai veiksmų. Regiono vyriausybės turi nuolat atsižvelgti į visas tarptautinių ir regioninių žmogaus teisių stebėsenos organų rekomendacijas, įskaitant rekomendacijas dėl kalinimo sąlygų ir kankinimo bei netinkamo elgesio prevencijos. Tai visų pirma pasakytina apie tokias šalis kaip Šiaurės Makedonija, Moldova ir Serbija, kuriose nebuvo sistemingai atsižvelgiama į Europos komiteto prieš kankinimą rekomendacijas. Pilietinė visuomenė ir toliau papildo vyriausybės veiksmus teikdama paslaugas pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims arba net vykdo tokius veiksmus pavaduodama vyriausybę, pavyzdžiui, Albanijoje ir Serbijoje ji rūpinasi prieglauda seksualinio smurto ir smurto dėl lyties arba prekybos žmonėmis aukoms. Ankstesnių metų ataskaitose nurodyti susirūpinimą keliantys klausimai ir pateiktos rekomendacijos Vakarų Balkanuose iš esmės tebėra aktualūs ir turi būti skubiai sprendžiami. Žmogaus teisių padėtis Turkijoje toliau blogėjo ir tebekelia didelį susirūpinimą, be kita ko, dėl tam tikrų Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų neįgyvendinimo, visų pirma O. Kavalos byloje.

Saviraiškos laisvė, žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas yra pagrindiniai demokratinės visuomenės ramsčiai ir juos būtina užtikrinti. Vakarų Balkanų regione įgyvendinant ankstesnes rekomendacijas padaryta nedidelė pažanga arba jos visai nepadaryta, arba padėtis pablogėjo. Keliose šalyse žiniasklaidos aplinka pasižymi giliu politiniu susiskaidymu. Pliuralizmui, nepriklausomumui ir kokybiškos profesionalios žurnalistikos plėtrai ne vienoje šalyje kenkia žiniasklaidos koncentracija ir politinė įtaka žiniasklaidai. Žurnalistų darbo

sąlygos tebėra prastos, o tai gali lemti vidinę cenzūrą. Didelį susirūpinimą visame regione ir toliau kelia grasinimai žurnalistams, jų bauginimas ir smurtas prieš juos, taip pat užgaulios valstybės pareigūnų pastabos jų atžvilgiu. Kai kuriose šalyse stengiamasi kovoti su šiuo reiškiniu, tačiau visos šalys turi užtikrinti sistemingus tolesnius teisminių institucijų veiksmus visose bylose. Nepakankama žurnalistų apsauga ir neveiksmingi tolesni su bylomis susiję veiksmai gali atgrasyti nuo naudojimosi žiniasklaidos laisve.

Apskritai visuomeninių transliuotojų nepriklausomumui kenkia nepakankamas finansavimas ir politinė įtaka. Reikia užtikrinti žiniasklaidos reguliavimo institucijų nepriklausomumą, be kita ko, vykdant nuopelnais grindžiamą skyrimą į pareigas valdymo struktūrose. Kai taip nėra, kaip antai Serbijoje, reguliavimo institucijos turi veikti nešališkai ir visapusiškai vykdyti savo įgaliojimus. Taip pat reikia toliau remti veiksmingą nepriklausomų savireguliacijos įstaigų veikimą. Visos šalys turi didinti žiniasklaidos finansavimo skaidrumą. Kovoiant su Rusijos dezinformacija buvo sustabdytas transliavimo licencijų galiojimas Moldovoje ir blokuojami saityno ištekliai Ukrainoje. Turkijoje padėtis saviraiškos laisvės srityje toliau labai blogėjo. Žurnalistams, žmogaus teisių gynėjams, teisininkams, rašytojams, opozicijos politikams, studentams ir socialinių tinklų naudotojams ir toliau buvo sistemingai reiškiami baudžiamieji kaltinimai ir priimami apkaltinamieji nuosprendžiai.

Daugumoje šalių valdžios institucijos siekia sukurti teisinę ir institucinę sistemą, kad būtų įgyvendinti įsipareigojimai **lyčių lygybės ir kovos su smurtu dėl lyties srityje**, visų pirma perkeltos į nacionalinę teisę Stambulo konvencijos nuostatos. Konvenciją ratifikavo visos plėtros partnerės, išskyrus Kosovą dėl statuso klausimų ir Turkiją, kurios pasitraukimą patvirtino kaip galutinį jos Valstybės Taryba. Tačiau reikia dėti daugiau pastangų, kad lyčių lygybė taptų tikrove ir kad būtų užtikrintas politikos tvarumas. Smurto dėl lyties atvejų tebebūna daugelyje regiono vietų. Visos šalys turi stiprinti pagalbą visų formų smurto aukoms. Susirūpinimą kelia tai, kad viešajame diskurse politikės, žurnalistės ir žmogaus teisių gynėjos vis dažniau užgauliojamos arba kurstoma neapykanta joms, visų pirma Turkijoje, Juodkalnijoje, Serbijoje ir Šiaurės Makedonijoje. Taip pat yra neapykantos retorikos ir smurto prieš lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius, interseksualius ir *queer* (LGBTIQ) asmenis, kurių pagrindinėms teisėms keliose šalyse dažnai kyla pavojus.

Teisės aktai ir politika, susiję su **nediskriminavimu**, kova su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos retorika, iš esmės yra priimti, tačiau reikia šalinti likusias teisės aktų spragas ir trūkumus, be kita ko, susijusius su draudžiamais diskriminacijos pagrindais. Reikia užtikrinti, kad lygybės įstaigos ir kitos institucijos, kurioms pavesta skatinti vienodą požiūrį ir įgyvendinti bei stebėti nediskriminavimo politiką, turėtų pakankamai priemonių savo įgaliojimams vykdyti, įskaitant pagalbą aukoms, tyrimų atlikimą ir ataskaitų bei rekomendacijų skelbimą.

Nors **vaiko teisių** stiprinimo mechanizmai iš esmės įdiegti, reikia iš esmės pagerinti tarpinstitucinį koordinavimą visame regione, visų pirma Kosove ir Šiaurės Makedonijoje, siekiant užtikrinti vaiko apsaugos sistemų veiksmingumą, atsižvelgiant į vaiko interesus. Tebėra sudėtinga užtikrinti Ukrainoje esantiems vaikams ir perkeltiesiems Ukrainos vaikams faktines galimybes mokytis. Reikia toliau plėtoti vaiko interesus atitinkančias teisingumo sistemas, nustatyti ir sistemingiau naudoti sulaikymo alternatyvas, o sulaikymas turi būti taikomas tik kaip krašutinė priemonė ir trumpiausią tinkamą laikotarpį. Didelį susirūpinimą vis dar kelia smurtas prieš vaikus ir nepilnamečių santuokos. Dažniausiai trūksta patikimų ir palyginamų duomenų, suskirstytų pagal amžių ir lytį, o jie yra labai svarbūs sprendžiant smurto prieš vaikus problemą. Daugelyje šalių, visų pirma Sakartvele, Moldovoje, Ukrainoje ir Bosnijoje ir Hercegovinoje, susirūpinimą kelia tebesitęsiantis vaikų, kurių negloboja tėvai, ir vaikų bei suaugusiųjų su negalia apgyvendinimas globos įstaigose. Tik Šiaurės Makedonija

pasiekė visišką didelėse institucijose apgyvendintų vaikų deinstitutionalizavimą. Nors dedamos pastangos stiprinti **asmenų su negalia teisių** užtikrinimo mechanizmus, reikės daug didesnių investicijų siekiant užtikrinti, kad būtų visapusiškai laikomasi JT neįgaliųjų teisių konvencijos, visų pirma perėjimo prie bendruomenės globos, savarankiško gyvenimo, prieinamumo ir įtraukties srityse.

Mažumoms priklausančių asmenų teisės regione ir toliau saugomos nevienodai. Albanijoje, Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje vis dar reikia užbaigti kurti teisinės sistemas ir įgyvendinimo mechanizmus, o Serbija ir Šiaurės Makedonija turi atsižvelgti į Tautinių mažumų pagrindų konvencijos patariamąjį komiteto rekomendacijas. **Romai** tebėra labiausiai skurstanti bendruomenė ir dažnai tampa diskriminacijos, neapykantos motyvuotų incidentų, taip pat socialinės ir ekonominės atskirties aukomis.

Teisingumas, laisvė ir saugumas

Vakarų Balkanai ir Turkija ir toliau yra nusikalstamos veikos ir ES veikiančių nusikalstamų grupuočių centrai, kurie yra svarbus neteisėto migrantų gabenimo, prekybos žmonėmis aukų ir neteisėtų prekių, įvežamų į ES įvairiais Balkanų maršruto keliais, tranzito punktas. Šio regiono nusikaltėliai ir nusikaltėlių tinklai taip pat daro didelį poveikį sunkių formų ir organizuotam nusikalstamumui kitose pasaulio dalyse, įskaitant Lotynų ir Pietų Ameriką, kur jie atlieka svarbų vaidmenį pasaulinėje kokaino prekyboje, pervežant heroiną į ES ir palengvina prekybos žmonėmis aukų, neteisėtų migrantų ir neteisėtų prekių įvežimą į ES šalis. Nusikalstama infrastruktūra, sukurta neteisėtai prekybai heroinu ir sintetiniais narkotikais, naudojama kokainui gabenti Balkanų maršrutais abiem kryptimis ir į Juodosios jūros uostus.

Organizuotos nusikalstamos grupės iš Moldovos ir Sakartvelo aktyviai dalyvauja neteisėto migrantų gabenimo, organizuotų turtinių nusikaltimų, prekybos žmonėmis, nusikaltimų kibernetinėje erdvėje, sukčiavimo negrynosiomis mokėjimo priemonėmis, sukčiavimo akcizų srityje, neteisėtos prekybos šaunamaisiais ginklais ir kitų susijusių rūšių nusikaltimų, pavyzdžiui, dokumentų klastojimo, srityse. Daugelis šių grupių vykdo įvairių rūšių nusikaltimus, susijusius su daugiau nei vienos rūšies neteisėtomis prekėmis. Ukraina yra kelių, kuriais į ES gabenamos neteisėtos prekės, sankirtoje, ji taip pat yra prekybos žmonėmis šaltinis, tranzito ir paskirties šalis. Nepaisant karo keliamų problemų, įskaitant įtampą institucinių gebėjimų srityje dėl to, kad prarasta daug asmeninės įrangos, ir sumažėjusį kovos su organizuotu nusikalstamumu finansavimą, atitinkamos Ukrainos institucijos parodė didelį atsparumą ir veiklos pajėgumus.

Nuo 2022 m. vasario mėn. Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą turėjo didelį poveikį nusikalstamumui regione, be kita ko, galingų regiono nusikalstamų grupuočių bendradarbiavimui, kuris iš esmės baigėsi. Tačiau regione susiklostė naujos aplinkybės ir nusikalstamos grupuotės jomis naudojasi.

ES ir plėtros šalių bendradarbiavimas teisėsaugos srityje (taip pat operatyviniu lygmeniu) toliau vystėsi teigiama linkme. Visos Vakarų Balkanų šalys ratifikavo operatyvinės veiklos susitarimus su Europolu (išskyrus Kosovą, su kuriuo sudarytas susitarimas dėl darbo tvarkos) ir turi prieigą prie Europolo saugaus keitimosi informacija platformos (SIENA). Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas, Juodkalnija, Šiaurės Makedonija ir Serbija į Europolą Hagoje paskyrė ryšių palaikymo pareigūnus. Europolo ir Turkijos bendradarbiavimas grindžiamas strateginiu bendradarbiavimo susitarimu, kuriame nenumatyta galimybė dalytis asmens duomenimis, tačiau palengvinamas bendradarbiavimas įvairiose srityse. Į Europolą paskirtas Turkijos ryšių palaikymo pareigūnas, Turkija taip pat yra prisijungusi prie programos SIENA. Ukraina, Moldova ir Sakartvelas taip pat sudarė operatyvinio

bendradarbiavimo susitarimus su Europolu, yra prisijungusios prie programos SIENA ir atidariusios ryšių biurus Europole. Plėtros šalių dalyvavimas valstybių narių vadovaujamoje Europos kovos su nusikalstamumo grėsmėmis daugiadalykėje platformoje EMPACT apskritai aktyvėjo, tačiau išliko netolygus. Be to, stiprėja tendencija, kad plėtros šalys vadovauja arba bendrai vadovauja operatyviniams veiksams, o tai yra labai sveikintina. Visos Vakarų Balkanų šalys, taip pat Moldova ir Ukraina dalyvavo keliose bendrų veiksmų dienose, po kurių išsyk pasiekta rezultatų – nusikaltėlių ir korumpuotų pareigūnų suėmimo, turto arešto ir naujų tyrimų.

Prekyba narkotikais plėtros šalyse tebėra pelninga nusikalstama rinka. Nors ilgalaikė kanapių konfiskavimo tendencija Vakarų Balkanuose mažėja, kokaino konfiskuojama daugiau (ypač jūrų uostuose), o heroino konfiskavimo lygis iš esmės išliko stabilus. Visos Vakarų Balkanų šalys, išskyrus Albaniją, turi arba dar visai neseniai turėjo nacionalinę kovos su narkotikais strategiją, o kai kuriais atvejais prie jos pridėtą veiksmų planą. Informacijos apie planų įgyvendinimą (jo kokybę) nėra, nes daugeliu atvejų vertinimas neatliekamas. Turkijos nacionalinė strategija ir veiksmų planas baigia galioti šiais metais. Moldova ir Sakartvelas priėmė naujas kovos su narkotikais strategijas ir veiksmų planus, o Ukraina neturi specialios kovos su narkotikais strategijos ar veiksmų plano. Regione reikia dėti daug pastangų steigiant nacionalinius narkotikų stebėjimo centrus (NDO) ir nacionalines ankstyvojo perspėjimo apie naujas psichoaktyvias medžiagas sistemas (NEWS). Nacionalinis narkotikų stebėjimo centras yra įsteigtas ir veikia tik Serbijoje, o tokie centrai yra labai svarbūs koordinuojant narkotikų informacinę sistemą ir yra būtina sąlyga norint prisijungti prie ES tinklo „Reitox“ (Europos narkotikų ir narkomanijos informacinio tinklo). Be Serbijos, regione nėra jokių kitų oficialių ir (arba) veikiančių nacionalinių ankstyvojo perspėjimo apie naujas psichoaktyvias medžiagas sistemų. Šį klausimą reiktų skubiai spręsti. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras teikia ilgalaikę paramą arba dirba pagal darbo susitarimą arba dvišalius susitarimus su plėtros šalimis.

Toliau įgyvendinamos visapusiškos **šaulių ir lengvųjų ginklų kontrolės** Vakarų Balkanuose iki 2024 m. veiksmų gairės. 2023 m. gegužės mėn., remiant Pietryčių ir Rytų Europos šaulių ir lengvųjų ginklų kontrolės tarpininkavimo mechanizmui (SEESAC), buvo pasiektas politinis susitarimas dėl veiksmų gairių pratęsimo po 2024 m. Atsižvelgdama į didelį ir vis didėjantį šaulių ir lengvųjų ginklų kiekį po Rusijos plataus masto invazijos, ES kartu su Ukraina jau ėmėsi kelių prevencinių priemonių, kuriomis siekiama šalinti neteisėtos prekybos ginklais riziką, ir Ukraina turėtų toliau bendradarbiauti su tarptautine teisėsaugos bendruomene, kad ši rizika būtų pašalinta. Tai apima Europolo ir Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (FRONTEX) teikiamą paramą, Ukrainos dalyvavimą EMPACT šaunamųjų ginklų srityje ir Europos Sąjungos patariamąsias misijas Ukrainoje darba.

Buvo toliau daroma pažanga, nors ir netolygi, plėtros šalyse sprendžiant **prekybos žmonėmis** problemą. Reikia nuolat dėti pastangas siekiant susiderinti su atitinkama ES *acquis* ir ją veiksmingai įgyvendinti, įskaitant prevencines priemones, ankstyvą aukų nustatymą, apsaugą ir pagalbą joms, veiksmingą prekybos žmonėmis bylų tyrimą, baudžiamąjį persekiojimą ir apkaltinamuosius nuosprendžius nusikaltėliams.

Nors pažanga nevienoda, atitinkami plėtros šalių **rezultatai, susiję su proaktyviais tyrimais, baudžiamuoju persekiojimu ir galutiniais apkaltinamaisiais nuosprendžiais organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylose**, ypač aukšto lygio, iš esmės tebėra nepakankami ir reikalauja nuolatinių pastangų. Pinigų plovimas turėtų būti dažniau tiriamas ir už jį turėtų būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn kaip už atskirą nusikaltimą veiką. Reiktų intensyviau vykdyti finansų tyrimus ir sistemingiau juos naudoti siekiant išardyti organizuotas nusikalstamas grupes ir areštuoti bei konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas pajamas.

Naujausios bylos dar kartą atskleidė riziką, kad organizuotos nusikalstamos grupės gali įsiskverbti į visus baudžiamosios teisenos grandinės lygmenis. Kai kurių šalių pastangos stiprinti savo veiklos pajėgumus ir panaikinti korupciją teisminėse institucijose turi duoti konkrečių rezultatų. Siekiant atgrasyti nuo nusikalstamos veikos ir grąžinti piliečių pasitikėjimą teisėsaugos ir teisminėmis institucijomis, labai svarbu užtikrinti ir įtvirtinti patikimus rezultatus. Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele turėtų būti toliau kovojama su specifiniu vadinamuoju teisėtų vagių reiškiniu.

Albanija turi dėti daugiau pastangų kovoje su prekyba žmonėmis, pinigų plovimu, aukšto lygio korupcija ir kibernetiniais nusikaltimais (be kita ko, kriminalizuoti seksualinę prievartą prieš vaikus internete). Nors turto konfiskavimo lygis gerokai padidėjo, jis vis dar yra labai ribotas, palyginti su lėšų poėmio sumomis (kurios vis dėlto sumažėjo). Šalyje vis dar nėra turto susigrąžinimo tarnybos. Konfiskuota ir gerokai mažiau narkotikų. Specializuotos kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu struktūros (SPAK) pasiekė daugiau rezultatų ir turėtų jų toliau siekti tyrimų ir aukšto lygio apkaltinamųjų nuosprendžių srityje. Didelį susirūpinimą kelia vis dar nepakankama pažanga kovojant su organizuotu nusikalstamumu Bosnijoje ir Hercegovinoje. Kosovas padarė nedidelę pažangą kovodamas su organizuotu nusikalstamumu ir turėtų dėti daugiau pastangų, kad būtų atliekami proaktyvūs tyrimai, skelbiami apkaltinamieji nuosprendžiai ir konfiskuojamas nusikalstamu būdu įgytas turtas (dabar tai daroma labai menkai). Šiaurės Makedonijoje didelį susirūpinimą kelia nederama išorės įtaka Teisėjų tarybos ir teisminių institucijų darbui. Kai kurie baudžiamojo kodekso pakeitimai, priimti taikant pagreitintą parlamentinę procedūrą, daro poveikį daugeliui aukšto lygio korupcijos bylų, dėl jų jos sustabdomos ar net nutraukiamos. Be to, institucijos turi atkakliau kovoti su pinigų plovimu ir finansiniais nusikaltimais. Juodkalnijoje kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje įvyko vilčių teikiančių pokyčių – suimta aukščiausio lygio organizuotų nusikalstamų grupių narių ir aukšto rango teisėsaugos institucijų pareigūnų. Tai rodo, kad svarbu nuosekliai ir ryžtingai kovoti su organizuoto nusikalstamumo įsiskverbimu į policiją ir teismines institucijas. Tačiau susirūpinimą kelia tai, kad trūksta apkaltinamųjų nuosprendžių tabako kontrabandos, pinigų plovimo, prekybos žmonėmis ir kibernetinių nusikaltimų srityse, taip pat labai žemas turto konfiskavimo lygis. Nors 2022 m. apkaltinamųjų nuosprendžių už finansinius nusikaltimus padaugėjo, jie buvo grindžiami išimtinai derybomis dėl kaltinimų pripažinimo. Serbijos rezultatai organizuoto nusikalstamumo srityje yra nevienareikšmiai: padaugėjo tyrimų ir kaltinimų (be kita ko, dėl neteisėto žmonių gabenimo), tačiau sumažėjo pirmosios instancijos ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių skaičius, o konfiskavimo atvejų labai mažai. Nors Turkija aktyviau dalyvauja bendrose operacijose su ES valstybėmis narėmis ir kaimyninėmis šalimis, ji turi atkakliau kovoti su pinigų plovimu ir finansiniais nusikaltimais, be kita ko, konfiskuodama nusikalstamu būdu įgytą turtą. Moldovoje atlikta keletas finansinių tyrimų, buvo tam tikras skaičius lėšų poėmio atvejų (ir, kiek mažesniu mastu, konfiskavimo) ir pasiekta pirminių rezultatų galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių srityje, kurie turėtų būti konsoliduoti. Sakartvele gerokai išaugo galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių vadinamiesiems teisėtiems vagims skaičius ir paskelbta apkaltinamųjų nuosprendžių dėl pinigų plovimo. Ukraina pradėjo siekti pradinių rezultatų, tačiau reikia dėti daugiau pastangų kovojant su sunkių formų organizuotu nusikalstamumu, pinigų plovimu ir kitais finansiniais nusikaltimais.

Nors bendradarbiavimas **kovos su terorizmu ir radikalizacijos prevencijos** srityje yra aktualus visoms plėtros šalims, tai tebėra itin svarbus ES bendradarbiavimo su Vakarų Balkanais prioritetas. Visų formų ir bet kokios kilmės terorizmas ir smurtinis ekstremizmas tebėra iššūkis ir kelia grėsmę saugumui. Turima pranešimų apie smurtinių ekstremistų areštus ir sužlugdytus išpuolius. 2022 m. lapkričio mėn. surengtame ES ir Vakarų Balkanų teisingumo ir vidaus reikalų ministrų forume pakartota, kad svarbu intensyvuoti priemones,

kurių imtasi siekiant nustatyti kintančias grėsmes, kylančias dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą, ir su jomis kovoti. Vakarų Balkanų bendras kovos su terorizmu veiksmų planas tebėra pagrindinė bendradarbiavimo su regionu sistema, kurioje politinis įsipareigojimas derinamas su parama ir reguliaria stebėseną. Pažanga padaryta visame regione, Albanija ir Šiaurės Makedonija įgyvendino daugumą veiksmų. Be to, 2022 m. gruodžio mėn. dvi šalys ministrų lygmeniu pasirašė atnaujintus įgyvendinimo susitarimus, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama dar nepasiektiems tikslams. Kitos Vakarų Balkanų šalys 2023 m. pirmąjį ketvirtį pateikė naujas, penktąsias, veiksmų plano įgyvendinimo ataskaitas. Juodkalnija taip pat padarė didelę pažangą ir šiuo metu su Europos Komisija diskutuojama dėl dvišalio susitarimo atnaujinimo. Apskritai reikia dėti daugiau pastangų siekiant užkirsti kelią visų formų radikalizacijai, be kita ko, kalėjimuose, imtis tolesnių veiksmų dėl lygtinio už smurtinių ekstremizmą nuteistų asmenų paleidimo iš kalėjimo anksčiau laiko ir veiksmingai kovoti su teroristiniu ir ekstremistiniu turiniu internete. Kaip nurodyta 2023 m. Europolo ataskaitoje dėl terorizmo ir tendencijų, verbavimas ir toliau vykdomas tiek internetu, tiek per susibūrimus neformaliuose religiniuose pastatuose, taip pat pataisos įstaigose. Serbijoje ir Albanijoje vyksta nacionalinių strategijų ir veiksmų planų peržiūra, kuri jau baigta Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kosove, Šiaurės Makedonijoje ir Juodkalnijoje. Terorizmo grėsmė Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje tebėra nedidelė, o jų kovos su terorizmu teisės aktai iš esmės atitinka tarptautinius standartus. Jų strateginėse saugumo sistemose pripažįstama, kad terorizmas yra grėsmė, ir veikia specializuotos tarnybos. Operatyvinis bendradarbiavimas su Europos agentūromis kovos su terorizmu srityje yra gerai įsitvirtinęs.

Derinimas su **kovos su terorizmo finansavimu ir kovos su pinigų plovimu** teisės aktais ir veiksmingas jų įgyvendinimas tebėra netolygus. Pranešama apie su teisės aktais, strategijomis ir įgyvendinimu susijusią pažangą Šiaurės Makedonijoje, o Bosnijos ir Hercegovinos teisės aktai dar nepatvirtinti Parlamente ir turi būti pasiekta rezultatų tyrimų, baudžiamojo persekiojimo ir galutinių teismo sprendimų srityse. Albanija, kurią tikrina Finansinių veiksmų darbo grupė (FATF), per pastaruosius 6 mėnesius ėmėsi veiksmų pagal visus veiksmų plano punktus. 2023 m. birželio mėn. grupė FATF nusprendė pasiūlyti patikrinimą vietoje, po kurio Albanija 2023 m. spalio mėn. pašalinta iš pilkojo sąrašo. Tačiau grupė FATF toliau stebės, ar visos Albanijos savanoriškos mokestinių prievolių vykdymo programos (įskaitant galimas nusikalstamas amnestijas), jei tokių būtų, atitinka FATF principus ir geriausią praktiką. Turkijos teisinė sistema turėtų būti suderinta su FATF veiksmų plano punktais, kad ji būtų išbraukta iš FATF pilkojo sąrašo. Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele galioja teisės aktai, kuriais kriminalizuojamas terorizmo finansavimas, tačiau kai kurias sritis vis dar reikia suderinti su MONEYVAL rekomendacijomis ir atitinkamais ES teisės aktais.

Šeši Vakarų Balkanų partneriai vis labiau suvokia, kaip svarbu turėti tvirtą ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos sistemą. Kosovas, Juodkalnija ir Serbija parengė atitinkamus šios srities teisės aktus, o Bosnijoje ir Hercegovinoje tokie teisės aktai galioja tik iš dalies.

Dauguma Vakarų Balkanų partnerių repatrijavę **užsienio teroristus kovotojus** ir šeimos narius iš šiaurės rytų Sirijos. Bosnija ir Hercegovina pareiškė norą repatrijuoti visus užsienio teroristus kovotojus. Nors galioja teisinės nuostatos dėl jų baudžiamojo persekiojimo po grįžimo, veiksmingas baudžiamasis persekiojimas visame regione vyko nevienodai. Bosnija ir Hercegovina patraukė baudžiamojon atsakomybėn 7 grįžusius užsienio teroristus kovotojus, o 6 lydinčios moterys gavo lygtinius nuosprendžius. Albanijoje tiriamos 9 bylos dėl piliečių, kurie vis dar yra šiaurės rytų Sirijoje, o 37 repatrijuotų moterų ir vaikų atžvilgiu iki šiol nebuvo pareikšti kaltinimai ir jie netraukiami baudžiamojon atsakomybėn. Juodkalnija patraukė baudžiamojon atsakomybėn vieną pilietį, kuris grįžo iš 2014 m. Rusijos invazijos į Ukrainą. Šiems nuosprendžiams būdingos švelnios bausmės, o tai kelia

susirūpinimą. Kalbant apie vykimą dalyvauti Rusijos kare prieš Ukrainą, išskyrus Albaniją, kuri pranešė, kad vienas iš jos piliečių išvyko kovoti į Ukrainą, nė viena iš kitų Vakarų Balkanų šalių nepranešė, kad jų piliečiai pastaruoju metu vyko į užsienio mūšio laukus. Tačiau atviruose šaltiniuose buvo pranešta apie iš regiono į Ukrainą vykstančius asmenis.

Dėl nuolatinės įvairių teroristinių grupuočių keliamos grėsmės Turkija toliau teikė pirmenybę kovai su PKK ir F. Güleno judėjimo išardymui. PKK tebėra įtraukta į asmenų, grupių ir subjektų, dalyvaujančių rengiant terorizmo išpuolius, ES sąrašą. Be to, Turkija tęsė aktyvų bendradarbiavimą kovos su terorizmu srityje su tarptautine bendruomene kaip Tarptautinės kovos su ISIS koalicijos, Pasaulinio kovos su terorizmu forumo ir Europos Tarybos Terorizmo ekspertų komiteto narė. Turkija, būdama viena iš kovos su ISIS koalicijos užsienio teroristų kovotojų darbo grupės pirmininkų, taip pat suteikė galimybę patekti į savo oro erdvę ir patalpas, kad būtų vykdomos koalicijos kovos su terorizmu operacijos Irake ir Sirijoje. Kartu Turkijos valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad šalies kovos su terorizmu įstatymas ir jo taikymas atitiktų teisinės valstybės principą ir būtų paisoma pagrindinių teisių ir laisvių. Turkija turėtų suderinti savo kovos su terorizmu teisės aktus su ES standartais ir paisyti Venecijos komisijos nuomonės dėl įstatymo dėl masinio naikinimo ginklų platinimo finansavimo prevencijos.

Hibridinės grėsmės

Hibridinės grėsmės, įskaitant dezinformaciją, užsienio vykdomą manipuliavimą informacija ir kišimąsi (FIMI) ir kibernetinius išpuolius, visų pirma nukreiptus prieš ypatingos svarbos infrastruktūrą, plėtros šalims tebėra politinis ir saugumo iššūkis. Šios grėsmės, smarkiai padidėjusios praėjusiais metais prasidėjus Rusijos agresijos karui prieš Ukrainą, ir toliau kelia didelį pavojų tiek ES, tiek plėtros šalims. Reaguodami į tai, kad Ukrainai ir Moldovai neseniai buvo suteiktas šalių kandidačių statusas, o Sakartvelui – europinė perspektyva, įvairūs subjektai, visų pirma Rusijos remiami subjektai, toliau kvestionuoja ES patikimumą ir mažina visuomenės pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis. Šie subjektai toliau vykdė manipuliavimą informacija ir kišosi tiesiogiai arba per kitus subjektus, dažnai derindami savo veiksmus su tyčiniais trikdžiais įvairiuose sektoriuose ir naudodamiesi pažeidžiamumu.

Nuo praėjusių metų **dezinformacijos ir FIMI labai padaugėjo**. Rusijos plataus masto invazijai į Ukrainą tęsiantis, plačiau buvo skleidžiami ir įvairūs Kremliaus naratyvai plėtros šalyse, o rezultatai buvo skirtingi. Ypač paveikta Serbija, kur dalis vietos žiniasklaidos ir kai kurių pagrindinių politinių jėgų skleidžia prorusiškus naratyvus, be kita ko, visame Vakarų Balkanų regione. Nepaisant didelių pastangų, atsparumas šioms grėsmėms išlieka silpnas dėl menko gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis, menko pasitikėjimo institucijomis, ribotos nepriklausomos ir profesionalios žurnalistikos ir menkos žiniasklaidos laisvės. Be to, priėmus sprendimą pripažinti Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo europinę perspektyvą ir suteikti Moldovai ir Ukrainai šalių kandidačių statusą, kilo nauja šioms trims šalims skirta FIMI kampanijų banga, daugiausia siekiant diskredituoti siekius įstoti į ES ir kaltinti Vakarus dėl dabartinės padėties regione. Sakartvele tam tikros krypties dezinformacija bandyta įteigti, kad Vakarai siekia atverti antrą frontą prieš Rusiją iš Sakartvelo. Būtų naudinga, kad valdžios institucijos dezinformaciją demaskuotų aktyviau.

Vienas iš pagrindinių visų plėtros šalių **prioritetų** tebėra **kibernetinis saugumas** ir kibernetinis atsparumas. Kelios šalys pranešė apie per metus įvykusius kibernetinius išpuolius, kurie turėjo didelio masto poveikį viešajam administravimui ir viešosioms paslaugoms. Pažanga derinant teisės aktus su ES kibernetinio saugumo *acquis* padaryta Albanijoje, Šiaurės Makedonijoje, Juodkalnijoje, Ukrainoje ir Moldovoje. 2023 m. birželio mėn. Briuselyje įvyko aukšto lygio konferencija kibernetinio saugumo tema „*Atsparios*

kibernetinės erdvės Vakarų Balkanuose kūrimas“. 2022 m. rugsėjo mėn. fiziniu formatu surengtas antras ES ir Ukrainos dialogas kibernetinio saugumo klausimais.

Ataskaitiniu laikotarpiu Albanijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Juodkalnijoje, Kosove, Moldovoje ir Turkijoje įvyko **rinkimai**. Ateinančiu laikotarpiu rinkimai bus surengti Šiaurės Makedonijoje, Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele. Reikia imtis papildomų priemonių, kad būtų užkirstas kelias bet kokiems trečiųjų valstybių ir nevalstybinių subjektų mėginimams kištis ir į juos būtų reaguojama.

Visose šalyse, išskyrus Ukrainą, suintensyvėjo ir **tiesioginės užsienio investicijos**. Patikimų tiesioginių užsienio investicijų kontrolės sistemų, atitinkančių ES TUI tikrinimo reglamentą, vis dar trūksta daugumoje plėtros šalių, išskyrus Moldovą, kuri tokią sistemą yra įdiegusi.

Migracija

Dėl Rusijos agresijos karo prieš **Ukrainą** padaugėjo pabėgėlių iš Ukrainos, o tokios šalys kaip visų pirma Moldova, taip pat Juodkalnija, Serbija, Albanija ir Šiaurės Makedonija atliko itin svarbų priimančiųjų šalių vaidmenį.

Neteisėta migracija tebėra didelė problema tiek **Vakarų Balkanuose**, tiek **Turkijoje**, visų pirma kyla kovos su neteisėto migrantų gabenimo ir prekyba žmonėmis uždavinys. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (FRONTEX) duomenimis, 2022 m. bendras neteisėto sienos kirtimo atvejų prie ES išorės sienų iš Vakarų Balkanų skaičius buvo apie 144 100. Tai buvo 134 proc. daugiau, palyginti su 2021 m. (61 600). Tačiau nuo metų pradžios iki 2023 m. liepos 31 d. bendras neteisėtai iš Vakarų Balkanų į ES atvykstančių asmenų skaičius sumažėjo, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2022 m. Per pirmuosius septynis 2023 m. mėnesius Vakarų Balkanų maršrute nustatyta apie 52 200 neteisėto sienos kirtimo atvejų, t. y. 26 proc. mažiau nei per tą patį praėjusių metų laikotarpį. 2022 m. ir per pirmuosius septynis 2023 m. mėnesius daugiausia asmenų atvyko iš Sirijos, Afganistano ir Turkijos.

Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką tam, kad daug žmonių oro transportu atvyksta iš Turkijos ir Serbijos, yra šie: i) beviziai režimai; ii) trumpas laikas, kurio reikia regionui kirsti, t. y. vidutiniškai 8 dienos 2022 m., palyginti su 53 dienomis 2021 m., remiantis Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) duomenimis; iii) palyginti mažos gabenimo per regioną kainos, kurias siūlo neteisėto žmonių gabenimo tinklai; iv) sunkiau patekti į ES kitais maršrutais (pvz., vakarinės Viduržemio jūros regiono dalies maršrutu).

Europos Komisijos politikos tikslas – remti Vakarų Balkanų šalis, patiriančias migracijos spaudimą regione, kaip potencialias būsimas ES valstybes nares. Vadovaujantis ES veiksmų planu dėl Vakarų Balkanų, šia parama visapusiškai siekiama stiprinti sienų valdymą, prieglobsčio procedūrą ir priėmimo pajėgumus, kovoti su neteisėtu migrantų gabenimu, stiprinti bendradarbiavimą readmisijos srityje ir neteisėtų migrantų, neturinčių teisės pasilikti, grąžinimą į jų kilmės šalis, stiprinti prieglobsčio ir apsaugos sistemas bei priėmimo pajėgumus, taip pat baigti derinti vizų politiką. FRONTEX duomenimis, 2022 m. ES valstybės narės į Vakarų Balkanus grąžino 5 962 trečiųjų šalių piliečius, t. y. 22 proc. daugiau nei 2021 m. Daugiausia asmenų grąžinta į Albaniją, kitos paskirties šalys pagal grąžintų asmenų skaičių – Serbija ir Šiaurės Makedonija. Be to, TMO duomenimis, iki 2023 m. birželio 8 d. regiono priėmimo centruose buvo apie 3 657 migrantai ir pabėgėliai, o už priėmimo infrastruktūros ribų – apie 700. Palyginimui, bendras priėmimo pajėgumas buvo apie 12 172 vietos. Vakarų Balkanai dalyvauja 2022 m. lapkričio mėn. pradėtoje regioninėje kovos su neteisėtu migrantų gabenimu operatyvinę partnerystėje, kuria siekiama remti teisėsaugos ir teisminį bendradarbiavimą kovojant su nusikalstamais neteisėto žmonių gabenimo tinklais ir didinti sienų valdymo pajėgumus.

Iki 2023 m. rugsėjo mėn. iš Turkijos į ES (įskaitant Graikiją, Italiją ir Bulgariją) atvyko 22 421 neteisėtas migrantas, palyginti su 22 821 neteisėtu migrantu, atvykusiu per tą patį laikotarpį 2022 m. Į Graikiją atvyko 123 proc. daugiau asmenų, o jūrų maršrutu į Italiją atvykstančių asmenų skaičius gerokai sumažėjo (55 proc.). Per žaliają liniją į Kiprą atvykstančių asmenų skaičius gerokai sumažėjo – 42 proc.

2016 m. ES ir Turkijos pareiškimas ir toliau buvo svarbiausias bendradarbiavimo migracijos srityje pagrindas ir toliau davė rezultatų, nepaisant nuolatinių sunkumų, kylančių jį įgyvendinant. Be to, Turkija toliau atliko svarbų vaidmenį sprendžiant migracijos rytinės Viduržemio jūros regiono dalies maršrutu klausimą. Turkija toliau dėjo didžiules pastangas priimti 3,6 mln. pabėgėlių iš Sirijos ir kitų šalių, o ES toliau teikė didelę paramą. Pagal ES pabėgėlių Turkijoje rėmimo priemonę sutelkta 6 mlrd. EUR, iš jų iki 2023 m. rugsėjo mėn. buvo išmokėta 5,1 mlrd. EUR. Po tarpinio 535 mln. EUR finansavimo 2020 m. Komisija toliau įgyvendino 3 mlrd. EUR paketą, kaip prašė Taryba.

Vizų režimo liberalizavimas tebėra veiksminga priemonė siekiant palengvinti žmonių tarpusavio ryšius ir remti teisingumo, saugumo ir pagrindinių laisvių sričių reformas Vakarų Balkanuose, Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele. Kaip patvirtinta 2023 m. ataskaitoje pagal bevizio režimo sustabdymo mechanizmą¹, Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Juodkalnija, Šiaurės Makedonija², Serbija, Sakartvelas, Moldova ir Ukraina turi užtikrinti tolesnį vizų politikos derinimą su ES sudarytais trečiųjų šalių, kurioms taikomas reikalavimas turėti vizą, visų pirma tų trečiųjų šalių, dėl kurių ES kyla neteisėtos migracijos arba saugumo rizika, sąrašais. Vizų politikos suderinimas su ES tebėra labai svarbus geram šių partnerių bevizio režimo su ES veikimui. Turkija per ataskaitinį laikotarpį nepadarė jokios pažangos įgyvendindama dar neįvykdytus vizų režimo liberalizavimo veiksmų gairių kriterijus.

Viešojo administravimo reforma

Labai svarbus **ilgalaikio ES konkurencingumo** veiksnys yra viešojo administravimo ir reglamentavimo sistemų kokybė³. Europos Komisija potencialioms ES valstybėms narėms daug metų sistemingai brėžė gaires, kaip kurti stabilias ir gerai veikiančias viešojo administravimo institucijas, remiantis penkiais gero *politikos formavimo, valstybės tarnybos administravimo, veiksmingo valstybės organizavimo* ir aiškių *atskaitomybės* ribų, nepertraukiamo į piliečius orientuotų *paslaugų teikimo* ir patikimo *viešųjų finansų valdymo* principais, ir jas rėmė šioje srityje. Nors plėtros šalys teikiant šią paramą atlieka aktyvų vaidmenį, daugumai jų vis dar trūksta būtino politinio įsipareigojimo ir lyderystės, kad būtų galima įvykdyti jautresnes reformas, kurios paveiktų dominuojančią klientelizmo kultūrą ir sudarytų sąlygas sukurti stabilesnes ir profesionalesnes struktūras ir sistemas. Šiuo metu dauguma reformų yra labiau kosmetinės negu esminės. Jei šalys nepradės keisti vyraujančios administracinės kultūros, jų viešojo administravimo institucijoms ir toliau bus sunku pritraukti ir išlaikyti talentingus darbuotojus, kad jie galėtų koordinuoti ir įgyvendinti politiką, paslaugas ir investicijas, kurių reikia ilgalaikiam klestėjimui ir visuomenės gerovei užtikrinti.

Apskritai plėtros šalys viešojo administravimo kokybės požiūriu geriausiu atveju yra **vidutiniškai pasirengusios**. Ataskaitiniu laikotarpiu pažanga vykdant reformas apskritai buvo labai nedidelė. Tebegalioja dauguma ankstesnių metų rekomendacijų. Įprasta schema –

¹ [COM\(2023\) 730 final](#).

² Šiaurės Makedonija beveik visiškai suderino vizų politiką su ES sąrašais. Tik viena šalis (Turkija), kurios piliečiams, norintiems atvykti į ES, reikia vizos, yra sudariusi bevizio režimo susitarimą su Šiaurės Makedonija.

³ [COM\(2023\) 168 final](#), [COM\(2023\) 667 final](#).

oficialus teisinis ir institucinis profesionalios administracijos pagrindas bent iš dalies įdiegtas, tačiau jis nėra sistemingai taikomas. Dauguma šalių turi **viešojo administravimo reformos strategijas** (išskyrus Turkiją) arba jas atnauжина. Tačiau jų įgyvendinimas yra netolygus ir dažnai jomis nepasiekiamas rezultato įvykdyti tvarias reformas arba padaryti ilgalaikį poveikį geresnio viešojo administravimo kūrimui.

Ukrainoje esama tam tikrų pažangos elementų, tačiau tebėra iššūkių, be kita ko, dėl karo aplinkybių. Sakartvelas ir Moldova padarė tam tikrą pažangą stiprindami savo viešojo administravimo institucijas priėmę viešojo administravimo reformas ir susijusius veiksmų planus.

Viešojo administravimo reformų pagrindas tebėra **geras politikos koordinavimas ir plėtojimas**. Plėtos šalys formuodamos politiką ir rengdamos teisės aktus turi sistemingai remtis duomenimis ir įrodymais, rengti teisės aktus ir formuoti politiką įtraukiai konsultuodamosi ir įvertinti galimą jų poveikį. Geras politikos darbotvarkės planavimas ir tinkamas jos vykdymas užtikrintų pasitikėjimą, atsparumą ir labiau nuspėjamą reglamentavimo aplinką visuomenei ir įmonėms.

Kalbant apie **žmogiškuosius išteklius ir valstybės tarnybos administravimą**, daugumai šalių vis dar sunku parengti ir sistemingai įgyvendinti skaidrią, nuoseklią ir teisingą darbo užmokesčio sistemą, taip pat nuopelnais grindžiamą įdarbinimo, paaugstinimo tarnyboje ir atleidimo iš darbo sistemą. Šių reformų reikia siekiant pritraukti ir išlaikyti motyvuotus ir kvalifikuotus darbuotojus ir sukurti profesionalią ir gerai veikiančią valstybės tarnybą. Tačiau tokių reformų valdymas paprastai būna labai opus klausimas. Norint padaryti pažangą, labai svarbu suprasti įvairius suinteresuotųjų subjektų interesus bei susirūpinimą keliančius klausimus ir susitarti dėl plataus masto paramos.

Veiksmingam valstybės organizavimui ir atskaitomybei vis dar trukdo nepakankama pažanga *racionalizuojant valstybės struktūras* ir nustatant aiškias ministerijų ir pavaldžiųjų įstaigų atskaitomybės ribas (Bosnijoje ir Hercegovinoje, Albanijoje, Kosove, Šiaurės Makedonijoje, Serbijoje ir Moldovoje). *Administracinių teismų pajėgumai* ir sprendimų kokybė yra nepakankamai geri, kad būtų užtikrintos asmenų teisės į administracinį teisingumą (Serbijoje, Šiaurės Makedonijoje, Albanijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Moldovoje). *Priežiūros įstaigų* kokybė skiriasi, o rekomendacijų nėra sistemingai laikomasi, todėl veiksmingos stabdžių ir atsvarų sistemos ir sisteminio tobulinimo galimybės ribotos. Kad būtų pagerintas *daugiapakopis valdymas*, reikia geresnio nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimo ir koordinavimo, paslaugų kokybės užtikrinimo visais lygmenimis, administracinės atsakomybės ir išteklių bei pajėgumų atitikties. Atsižvelgiant į tai, kaip svarbu užtikrinti tinkamą centrinės, regioninės ir vietos valdžios pusiausvyrą ir nuoseklų taisyklių, procedūrų ir standartų taikymą visais viešojo administravimo lygmenimis, visose šalyse turi būti dedama daugiau pastangų.

Viešojo administravimo reformos darbotvarkės sritis, kurioje padaryta didžiausia pažanga, tebėra **skaitmeninių administracinių paslaugų** teikimas, ypač Albanijoje, Serbijoje ir Ukrainoje. Kitos šalys dar turi jas pasivyti, tačiau visos šalys turi ir toliau užtikrinti, kad viešosios paslaugos būtų taip pat prieinamos žmonėms, neturintiems pakankamai skaitmeninių priemonių ar įgūdžių. Taip pat yra galimybių dar labiau supaprastinti administracinius procesus ir sumažinti reguliavimo našta visuomenei ir įmonėms.

Dėl nepakankamo **viešųjų finansų valdymo** sistemos veiksmingumo ir vientisumo daugumoje plėtos šalių mažėja pasitikėjimas, prastėja tiek *viešųjų pajamų gavimas*, tiek *išlaidų valdymas*. *Biudžeto skaidrumas ir viešųjų išlaidų* veiksmingumas yra itin svarbūs klausimai, ypač tuomet, kai didėja fiskaliniai suvaržymai. *Viešųjų pirkimų* sistemose vis dar

per daug spragų, kad būtų užtikrintas veiksmingas mokesčių mokėtojų pinigų paskirstymas. *Vadovybės atskaitomybės* ir *vidaus bei išorės audito* kultūra užtikrintų šalių finansų tvarumą, tačiau tai dar nėra norma. *Turto* ir *investicijų valdymo* kokybė turi būti gerokai geresnė, kad plėtos šalys galėtų užpildyti spragą, skiriančią jų infrastruktūrą nuo ES valstybių narių infrastruktūros, ir pasinaudoti būsimos narystės ES teikiama nauda, įskaitant investicijų finansavimą.

Pilietinė visuomenė

Laisva ir įgalinta pilietinė visuomenė yra pagrindinė bet kokios demokratinės sistemos sudedamoji dalis. Plėtos šalyse veikia aktyvi ir gyvybinga pilietinė visuomenė, kuri stebi vyriausybės veiksmus ir prisideda prie politikos formavimo. Be to, pilietinės visuomenės organizacijos toliau teikia paslaugas, visų pirma pagalbą pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, ir prisideda prie humanitarinio atsako į Rusijos agresijos karą prieš Ukrainą.

Asociacijų ir susirinkimų laisvė įtvirtinta teisinėse sistemose ir paprastai ja naudojamosi. Tačiau vis dar reikia reformų, kad būtų visapusiškai taikomi tarptautiniai standartai, o įgyvendinimas turi būti daug nuoseklesnis. Pilietinė visuomenė patiria nuolatinį spaudimą, toliau mažėja jos laisvo veikimo erdvė, ribojami jos ir žmogaus teisių gynėjų veiksmai. Nerimą kelia vis dažnesnis strateginių ieškinų dėl visuomenės dalyvavimo (SLAPP) naudojimas, be kita ko, vykdomas valstybės pareigūnų, Serbijoje ir Bosnijoje ir Hercegovinoje. Jais naudojamosi ir kitose šalyse, pavyzdžiui, Albanijoje. Taip pat labai svarbu, kad nebūtų piktnaudžiaujama saugumo priemonėmis, pvz., naudojamosi jomis kaip priemone kovojant su politiniais oponentais ar kritikais Turkijoje pasitelkus kovos su terorizmu teisės aktus, ribojant laisvą prieigą prie informacijos Juodkalnijoje ir taikant vis dar nepanaikintas pernelyg griežtas kontrolės ir ataskaitų teikimo taisykles dėl pinigų plovimo prevencijos Kosove. Tačiau didžiausią nerimą keliantys pokyčiai yra susiję su vadinamųjų užsienio agentų įstatymų, kurių rezultatas – pilietinės visuomenės organizacijų stigmatizavimas ir represijos prieš jas, rengimu. Jie buvo pasiūlyti Bosnijos ir Hercegovinos Serbų Respublikoje ir Sakartvele (tačiau vėliau Sakartvele dėl tarptautinio ir vietos spaudimo įstatymo projektas atšauktas).

Reikia padaryti didelę pažangą, pavyzdžiui, Sakartvele, Serbijoje, Juodkalnijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Kosove, siekiant pagerinti viešojo finansavimo, kuris turėtų būti skirstomas remiantis objektyviais kriterijais, prieinamumą ir skaidrumą. Moldovoje patobulinta filantropijos ir donorystės teisinė sistema, tačiau Albanijoje ir Juodkalnijoje dar nepriimti savanoriškos veiklos įstatymai. Reikia tobulinti pilietinės visuomenės organizacijų registravimo procesus, be kita ko, Albanijoje, Šiaurės Makedonijoje ir Juodkalnijoje.

Nors Albanijoje, Kosove, Šiaurės Makedonijoje ir Ukrainoje vykdoma politika, kuria siekiama stiprinti pilietinei visuomenei arba vyriausybės bendradarbiavimui su pilietine visuomene palankią aplinką, jos įgyvendinimas yra nepakankamas ir dažnai priklauso nuo paramos teikėjų finansavimo. Dauguma šalių pripažįsta vertingą pilietinės visuomenės indėlį į politikos formavimą. Esama ir atvirų viešų konsultacijų mechanizmų, tačiau reikia tobulinti jų taikymą. Vis dar esama trūkumų, susijusių su institucionalizuotais pilietinės visuomenės ir vyriausybės bendradarbiavimo mechanizmais. Labai svarbu, kad vyriausybės užtikrintų sąlygas prasmingam ir įtraukiam pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimui formuojant politiką.

Ekonomika

Po Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą 2022 m. vasario mėn. 10 plėtos šalių ekonomikoje kilo didelių ekonominių ir socialinių iššūkių. 2022 m. Ukrainos BVP sumažėjo 29,1 proc., nes visai šaliai didelį poveikį padarė Rusijos agresijos karas, dėl kurio atsirado

didelis spaudimas makroekonominiam stabilumui. Vakarų Balkanų regiono BVP augimas 2022 m. sulėtėjo iki 3,2 proc., jis sumažėjo nuo 2021 m. atsigauant nuo COVID-19 poveikio pasiekto 7,7 proc. augimo. Tačiau ekonomikos sulėtėjimo mastas įvairiose šalyse skyrėsi: realiojo BVP augimas sumažėjo iki 6,1 proc. Juodkalnijoje, 5,6 proc. Turkijoje, 4,8 proc. Albanijoje, 4 proc. Bosnijoje ir Hercegovinoje, 3,5 proc. Kosove, 2,3 proc. Serbijoje ir 2,1 proc. Šiaurės Makedonijoje. Moldovos BVP smarkiai sumažėjo – 5,9 proc., o Sakartvelo BVP toliau didėjo ir pasiekė dviženklį (10,1 proc.) lygį. Šalių ekonomikos augimo skirtumus daugiausia lėmė tiesioginiai ir netiesioginiai Rusijos karo Ukrainoje padariniai, įskaitant jo poveikį prekybos ryšiams, energetikai, maisto kainoms ir migracijai. 10 šalių ekonomikos perspektyvos tebėra labai neaiškios dėl karo būsimo poveikio ekonomikos augimui, užimtumui ir socialinei sanglaudai.

Kad sušvelnintų ekonominį karo ir didėjančių energijos ir maisto kainų poveikį, šalys 2022 m. priėmė **fiskalinių priemonių**. Kadangi energijos kainos po piko labai sumažėjo, dabar priemonės turėtų būti laipsniškai naikinamos, kartu užtikrinant, kad būtų išlaikytas fiskalinis konsolidavimas, o socialinė apsauga būtų tinkamai orientuota į tuos, kam jos reikia. Labai paspartėjusi infliacija Vakarų Balkanuose, Moldovoje ir Sakartvele nuo 2022 m. rudens pasiekto aukščiausio lygio pradėjo lėtėti. Turkijoje 2023 m. pirmąjį pusmetį infliacija taip pat sulėtėjo po to, kai dėl pasaulinio kainų spaudimo ir tuo pat metu vykdytos nepriimtinos pinigų politikos lira buvo labai nuvertėjusi, o infliacija pasiekusi aukščiausią per du dešimtmečius lygį (daugiau kaip 85 proc. 2022 m. spalio mėn.). Ukrainoje tiekimo grandinių sutrikimai, didesnės gamybos sąnaudos ir nacionalinio banko vykdomas pinigų spausdinimas karui finansuoti lėmė smarkų infliacijos padidėjimą, kuris 2022 m. pabaigoje pasiekė aukščiausią 26,6 proc. lygį, o paskui infliacija pradėjo mažėti.

Vakarų Balkanų ir Turkijos **darbo rinkoms** ir toliau būdingas apskritai mažas aktyvumas (ypač moterų ir jaunimo), didelis nedarbas ir kvalifikuotų darbininkų protų nutekėjimas. Išlieka struktūrinė įgūdžių neatitiktis, kurią lemia nepakankamos investicijos į žmogiškąjį kapitalą ir silpnos švietimo sistemos. Šiems klausimams spręsti reikia aktyvesnės darbo rinkos politikos, sustiprinto dvišalio ir trišalio socialinio dialogo ir investicijų į kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą. Šiomis aplinkybėmis Vakarų Balkanų partneriai 2021 m. įsipareigojo parengti jaunimo garantijų iniciatyvas pagal ES modelį. 2023 m. viduryje dauguma jų buvo įsteigę tarpžinybines ekspertų grupes įgyvendinimo planams rengti. Trys jau buvo patvirtinę savo planus, o kai kurie 2023 m. jau pradėjo įgyvendinti bandomąjį projektą. 2022 m. Moldovos ir Sakartvelo darbo rinkų rezultatai buvo palyginti geri, darbo rinkoms buvo naudingas kvalifikuotų pabėgėlių, bėgančių nuo Rusijos karo prieš Ukrainą ir mobilizacijos Rusijoje, atvykimas, nors tebesama struktūrinių trūkumų. Tačiau visose šalyse partnerėse vienas iš svarbiausių klausimų tebėra didelis neoficialus užimtumas. Ukrainoje pabėgėlių srautai ir perkėlimas šalies viduje, taip pat milžiniško masto kapitalo naikinimas padarė didžiulį poveikį darbo rinkai, kuriai jau ir taip buvo būdingas palyginti mažas aktyvumo lygis ir protų nutekėjimas. Pasibaigus karui reikės milžiniškų pastangų, kad būtų atkurta veikianti darbo rinka ir išspręsta įgūdžių trūkumo problema. Šiuo atžvilgiu bus labai svarbu stiprinti socialinį dialogą, taip pat socialinių partnerių gebėjimus.

Vis svarbiau, kad visos 10 plėtros šalių paspartintų **struktūrines reformas**, kad būtų sudarytos sąlygos tvariai atsigauti vidutinės trukmės laikotarpiu ir daroma pažanga siekiant atitikti abu ekonominius narystės ES kriterijus: užtikrinti veikiančią rinkos ekonomiką ir parodyti pajėgumą atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas ES viduje.

Kalbant apie **veikiančią rinkos ekonomiką**, šiuo metu nė vienos Vakarų Balkanų šalies ekonomika negali būti laikoma visiškai veikiančia rinkos ekonomika, o reikalavimų laikymosi lygis skiriasi, nepaisant kai kuriose šalyse daromos pažangos. Bosnija ir

Hercegovina tebėra ankstyvame pasirengimo etape ir praėjusiais metais pažangos nepadarė, o dauguma kitų partnerių padarė tam tikrą arba nemažą pažangą kurdamos veikiančią rinkos ekonomiką ir pasiekė vidutinį arba gerą pasirengimo lygį. Turkijos rinkos ekonomika yra gana pažangi, tačiau didelį susirūpinimą tebekelia jos veikimo klausimas, nes blogėja padėtis, susijusi su pagrindiniais elementais, pavyzdžiui, pinigų politikos vykdymu ir institucine bei reglamentavimo aplinka. Po rinkimų imtasi veiksmų, kad kai kurie iš šių susirūpinimą keliančių klausimų būtų išspręsti. Moldova ir Ukraina yra ankstyvajame etape / yra pasiekusios tam tikrą pasirengimo lygį, o Sakartvelas yra vidutiniškai pasirengęs. Kalbant apie gebėjimą atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas, tik Turkija yra gerai pasirengusi. Serbija, Juodkalnija ir Šiaurės Makedonija yra vidutiniškai pasirengusios, Albanija ir Sakartvelas yra pasiekę tam tikrą pasirengimo lygį, Bosnija ir Hercegovina bei Moldova yra ankstyvajame etape / yra pasiekusios tam tikrą pasirengimo lygį, Kosovas ir Ukraina yra ankstyvajame etape.

Bendrai sutartų politikos gairių įgyvendinimo lygis Vakarų Balkanuose ir Turkijoje toliau menko nuo 50,8 proc. 2020 m. iki 42,9 proc. 2021 m. ir 40,8 proc. 2022 m. Įgyvendinti politikos gaires labai svarbu, kad šalys galėtų toliau derinti savo ekonomiką su ES ekonomika ir pasirengti būsimam dalyvavimui Europos Sąjungos ekonominės ir socialinės politikos koordinavimo ir priežiūros sistemoje. Reikia didinti fiskalinį tvarumą, skatinti žmoniškojo kapitalo plėtrą ir didinti atsparumą būsimiems sukrėtimams. Turėtų būti toliau dedamos pastangos, kad spartėtų skaitmeninė ir žaliaji pertvarka, gerėtų verslo aplinka ir didėtų ES standartais grindžiama regioninė ekonominė integracija, siekiant pritraukti investicijų ir skatinti ekonomikos augimą.

2 priedas. Vakarų Balkanų ekonomikos ir investicijų plano įgyvendinimas

2020 m. spalio 6 d. priimtas Vakarų Balkanų ekonomikos ir investicijų planas⁴ sėkmingai įgyvendinamas. Planu siekiama glaudesnės integracijos ir socialinio ir ekonominio atotrūkio tarp regiono ir ES panaikinimo, padedant regionui vykdyti žaliąją ir skaitmeninę pertvarką ir priartinant Vakarų Balkanus prie ES bendrosios rinkos. Planas įgyvendinamas pasitelkus 9 mlrd. EUR ES dotacijų paketą ir Vakarų Balkanų garantijų priemonę, kuri, tikimasi, pritrauks iki 20 mlrd. EUR investicijų.

Tikimasi, kad šių investicijų poveikį regiono ekonomikai sustiprins apčiuopiama pažanga kuriant bendrą regioninę rinką ir įgyvendinant ekonominių reformų programas, taip pat tolesnė pažanga teisinės valstybės, viešųjų finansų valdymo ir viešojo administravimo reformos srityse.

Iki šiol ES patvirtino arba įsipareigojo skirti **4,29 mlrd. EUR dotacijų finansavimą** ir tikimasi, kad bus **pritraukta daugiau kaip 10,76 mlrd. EUR investicijų** iš kitų šaltinių. Tai apima 54 pavyzdinių projektų finansavimą pagal Vakarų Balkanų investicijų programą (WBIF), dvišalius ir daugiašalius veiksmus pagal Pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP) ir finansavimą pagal IPARD (Pasirengimo narystei paramos kaimo plėtrai priemonę) žemės ūkio priemonėms remti. Be to, ES patvirtino 21 Europos darnaus vystymosi fondo (EDVF+) garantijos atidėjinius, o tai pritrauks dideles investicijas per bankus ir tarptautines finansų įstaigas.

Investuojant į transporto jungtis dėmesys sutelkiamas į būtinos kelių, geležinkelių ir vandens kelių transporto infrastruktūros plėtojimą, atsižvelgiant į transeuropinių transporto tinklų prioritetus. Be to, dėmesio skiriama esamos infrastruktūros atnaujinimui ir žalinimui, siekiant prisidėti prie išmaniojo judumo sprendimų pagal žaliąją darbotvarkę.

Pagrindinių pavyzdinių projektų, kurie pagal Vakarų Balkanų investicijų programą patvirtinti kaip Ekonomikos ir investicijų plano dalis, dėmesio centre: i) X koridoriaus Serbijos–Bulgarijos geležinkelis; ii) Taikos greitkelis, jungiantis Kosovą ir Serbiją; iii) Vc koridoriaus greitkelis Bosnijoje ir Hercegovinoje, sujungiantis šalį su Adrijos jūros regionu, Vengrija ir Kroatija. iv) Mėlynasis greitkelis Albanijoje; v) VIII koridoriaus greitkelis Šiaurės Makedonijoje; vi) kitos regiono greitkelių ir geležinkelių jungiamosios linijos ir aplinkkeliai.

Šiais projektais papildomos ankstesniais metais patvirtintos investicijos į transporto jungtis, iš kurių kelios baigtos įgyvendinti pastaraisiais mėnesiais. Tai apima Vc koridoriaus Tarčino greitkelio atkarpą ir Ivano tunelį Bosnijoje ir Hercegovinoje bei IV koridoriaus Baro–Vrbnicos geležinkelio ruožą Juodkalnijoje.

Be to, koordinuojant veiksmus su Transporto bendrijos sutarties nuolatiniu sekretoriatu, regione toliau dirbamas su reformų priemonėmis susijęs darbas – įgyvendinami penki sektoriniai veiksmų planai (geležinkelių, kelių, kelių eismo saugumo, transporto veiklos lengvinimo, vandens transporto ir vežimo daugiarūšiu transportu) ir darnaus ir išmanaus judumo strategija Vakarų Balkanams. Šešių partnerių patvirtintas penkerių metų tęstinis darbo planas yra papildoma reformų ir infrastruktūros, kurioms regionas artimiausiais metais turės teikti pirmenybę, planavimo priemonė.

Šių veiksmų planų įgyvendinimas ir esamos infrastruktūros modernizavimas remiami pagal 80 mln. EUR saugaus ir darnaus transporto programą, kurią 2023 m. birželio mėn. patvirtino

⁴ [COM\(2020\) 641 final](#).

Vakarų Balkanų investicijų programos einamosios veiklos valdyba. Šiomis lėšomis finansuojami pažangaus ir darnaus judumo sprendimai, grindžiami priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimu ir skaitmenizavimu.

Per COVID-19 pandemiją regione sėkmingai įdiegus žaliuosius koridorius, dabar kuriami panašūs žalieji ir mėlynieji koridoriai (kelionėms jūra) tarp Vakarų Balkanų ir ES šalių, kaip transporto veiklos lengvinimo priemonių dalis. Šiuo metu jie išbandomi su Graikija, Italija ir Kroatija, o dėl koridorių prie Serbijos ir Vengrijos sienos deramasi.

Galiausiai, pagal pasiūlymą dėl Transeuropinio transporto tinklo (TEN-T) reglamento peržiūros sukurtas Vakarų Balkanų koridorius. Jis įtrauktas į visuotinį tinklą ir iš dalies į pagrindinį tinklą. Tai rodo ES ryžtą užtikrinti regione transporto jungtis, kurios laikomos neatsiejama ES transporto tinklo dalimi.

Kalbant apie finansinę paramą darniajam transportui pagal EIP, iki šiol pagal WBIF patvirtinta 1,74 mlrd. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 5,7 mlrd. EUR iš kitų šaltinių.

Pavyzdiniuose **perėjimo prie švarios energijos ir sąsajumo** projektuose daugiausia dėmesio skiriama investicijoms į atsinaujinančiuosius energijos išteklius, energijos vartojimo efektyvumo iniciatyvai „Renovacijos banga“ ir perėjimo nuo anglių palengvinimui. Be to, remiamas energetinis saugumas ir tiekimo įvairinimas.

2022 m. spalio mėn. Komisija paskelbė apie regionui skirtą apie 1 mlrd. EUR vertės energijos paramos priemonių rinkinį. Pusė šios sumos skirta pažeidžiamoms socialinėms grupėms ir įmonėms remti, kita pusė – energetikos pertvarkai paspartinti, visų pirma investuojant į energijos vartojimo efektyvumo priemones, tiekimo įvairinimą ir energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių gamybą. Didžioji dalis tiesioginės paramos buvo išmokėta 2023 m. pradžioje, o vėliau tais pačiais metais buvo nustatomi investicijų prioritetai ir dėl jų priimami sprendimai.

WBIF einamosios veiklos valdyba iki šiol patvirtino 18 EIP investicinių projektų, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama saulės / fotovoltinių elektrinių statybai (pvz., Albanijoje, Kosove ir Šiaurės Makedonijoje), vėjo elektrinių parkams (pvz., Serbijoje), hidroelektrinių atstatymui (pvz., Albanijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Šiaurės Makedonijoje ir Serbijoje), elektros energijos perdavimo tinklui (pvz., Balkanų elektros energijos koridoriui) ir energijos vartojimo efektyvumui. ES taip pat remia ir užtikrina atidėjiniais investicijas į dujotiekių jungtis, kad būtų užtikrintas tinkamesnis energijos šaltinių įvairinimas.

Siekdama skatinti atsinaujinančiųjų išteklių energetiką ir energijos vartojimo efektyvumą ir remti viešųjų ir privačių pastatų renovacijos pažangą, 2022 m. gruodžio mėn. pasirašytu susitarimu dėl įnašo Komisija papildė regioninę energijos vartojimo efektyvumo programą 100 mln. EUR. 2022 m. balandžio mėn. WBIF einamosios veiklos valdyba teigiamai įvertino 45 mln. EUR finansavimą specialiai garantijų priemonei, skirtai projektams, daugiausia susijusiems su energijos vartojimo efektyvumu ir atsinaujinančiais energijos ištekliais. Šiuo metu dėl jo deramasi.

2022 m. gruodžio mėn. Vakarų Balkanai pagal Energijos bendrijos sutartį priėmė 2030 m. energetikos ir klimato srities tikslus. Šiuo metu jie rengia atitinkamus nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus, kuriuose nustatoma, kaip šių tikslų bus siekiama. Be to, Komisija ir Energijos bendrija bendradarbiauja su Vakarų Balkanais regioninės apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos kūrimo, kuris yra jų stojimo proceso dalis, klausimu.

Perėjimas nuo anglių regione, kurio didžioji dalis yra labai priklausoma nuo iškastinio kuro, bus didelis socialinis ir ekonominis iššūkis. Todėl Komisija rėmė bendradarbiavimui skirtą anglių pramonės regionų pertvarkos platformą Vakarų Balkanuose ir Ukrainoje, įkvėptą panašios ES iniciatyvos. Jau įvyko daug dvišalių mainų su ES regionais, planuojami kiti.

Kalbant apie finansinę paramą švariai energijai pagal EIP, iki šiol pagal WBIF patvirtinta 617 mln. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 1,3 mlrd. EUR iš kitų šaltinių.

Be to, WBIF einamosios veiklos valdyba pateikė teigiamą nuomonę dėl šešių atviros prieigos garantijų, kurios, kaip tikimasi, paskatins dideles investicijas į energetikos infrastruktūrą, efektyvumą ir pertvarką, atidėjinių. Šiuo metu vyksta derybos dėl sutarčių.

EIP prioritetai transporto ir energetikos srityse papildė pastangas **aplinkos ir klimato kaitos** srityje. Kartu jie padeda įgyvendinti Vakarų Balkanų žaliąją darbotvarkę, priimtą kartu su EIP ir patvirtintą Vakarų Balkanų šalių vadovų 2020 m. lapkričio mėn. Sofijos deklaracijoje. Penkių ramsčių darbotvarkės pagrindas – reguliavimo reformos ir investicijos regione. Siekiama, kad ji atitiktų Europos žaliojo kurso užmojus, visų pirma energetikos pertvarkos, taršos prevencijos, žiedinės ekonomikos, biologinės įvairovės apsaugos ir tvarios maisto produktų gamybos srityse. Įgyvendinti darbotvarkę skatinama EIP pavyzdiniais projektais, susijusiais su tvariu transportu, energetikos pertvarka ir atliekų bei nuotekų tvarkymu.

Regionėse įgyvendinamas išsamus darbotvarkės veiksmų planas, kurį vadovai patvirtino 2021 m. spalio mėn. Brdo aukščiausiojo lygio susitikime. Nors Regioninio bendradarbiavimo taryba ir toliau atlieka svarbų vaidmenį koordinuojant regionines iniciatyvas pagal žaliąją darbotvarkę, Komisija kartu su Austrijos aplinkos agentūra sudarė 11 mln. EUR regioninę programą „EU4Green“, kad padėtų kiekvienam partneriui įgyvendinti savo paties strategijas ir reformas.

Be pirmiau minėtų energetikos ir transporto projektų, ES remiamomis su Žaliaja darbotvarke susijusiomis investicijomis padedama spręsti atliekų ir nuotekų tvarkymo, žiedinės ekonomikos, aplinkos apsaugos ir tvaraus žemės ūkio klausimus. Pagal 7 pavyzdinį projektą WBIF einamosios veiklos valdyba ir Komisija iki šiol patvirtino septynių vandens ir nuotekų tvarkymo investicinių projektų visose šešiose šalyse partnerėse (taip pat sostinėse Podgoricoje, Skopjėje, Belgrade ir Sarajeve) ir trijų programų, kuriomis padedama tvarkyti atliekas (Albanijoje, Šiaurės Makedonijoje ir Serbijoje), finansavimą. Be to, yra dvišalių programų, skirtų konkrečių teritorijų (pvz., Prespos ežero) biologinei įvairovei ir aplinkos apsaugai. Parengta ir regioninė kovos su tarša miestuose programa, remiant Merų paktą dėl klimato ir energetikos, kuri padeda miestams rengti šios srities planus ir įgyvendinti bandomuosius projektus.

Žalioji pertvarka žemės ūkio maisto produktų srityje iš esmės įgyvendinama pasitelkiant IPARD. Iki šiol pagal EIP skirta 152 mln. EUR tvarios maisto produktų gamybos modernizavimui remti.

Kalbant apie finansinę paramą pagal EIP aplinkos apsaugai ir klimato kaitos klausimams spręsti, iki šiol pagal WBIF patvirtinta 633 mln. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP ir IPARD programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 685 mln. EUR iš kitų šaltinių.

Be to, WBIF einamosios veiklos valdyba pateikė teigiamą nuomonę dėl keturių atviros prieigos garantijų, susijusių su žaliaja pertvarka ir skirtų darniai miestų pertvarkai, anglies dioksido absorbentams ir žaliosioms obligacijoms, atidėjinių. Sutartys rengiamos. Numatoma jas pasirašyti 2023 m.

Pagal EIP regionui padedama vykdyti ir **skaitmeninę transformaciją** – teikiant techninę pagalbą ir investuojant. Daugiausia dėmesio skiriama reguliavimo reformoms, kuriomis skatinama skaitmeninių paslaugų rinkos plėtra, ir investicijų į novatoriškus skaitmeninius sprendimus ir skaitmeninę infrastruktūrą skatinimui. Iki šiol pagal WBIF patvirtinti du projektai, susiję su plačiajuosčiu ryšiu Serbijoje ir IRT laboratorijomis Albanijoje.

Kalbant apie teisinės sistemos reformas, Komisija su regionu palaiko metinį dialogą skaitmeninės politikos reguliavimo klausimais ir remia reguliarius Vakarų Balkanų aukščiausio lygio susitikimus skaitmeniniais klausimais. Per 2023 m. birželio 30 d. dialogą Albanija, Juodkalnija, Šiaurės Makedonija ir Serbija pasirašė asociacijos susitarimus dėl Skaitmeninės Europos programos (DIGITAL). Programoje DIGITAL dalyvaujančios šalys galės dalyvauti Europos skaitmeninių inovacijų centrų tinklo, padedančio įmonėms ir viešajam sektoriui vykdyti žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, veikloje. 2022 m. šešios šalys pasirašė Deklaraciją dėl interneto ateities, kurioje išdėstyta patikimo interneto vizija ir principai. Regionas taip pat visapusiškai dalyvauja Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos veikloje.

Komisija kartu su Regioninio bendradarbiavimo taryba padėjo užtikrinti, kad būtų sudarytas Regioninis tarptinklinio ryšio susitarimas, pagal kurį 2021 m. liepos 1 d. regione pradėta taikyti tarptinklinio ryšio savo šalies kainomis sistema. Pirmasis pagrindinių ES ir Vakarų Balkanų operatorių savanoriškas duomenų perdavimo tarptinkliniu ryšiu mokesčių sumažinimas įsigaliojo 2023 m. spalio 1 d. Veiklos vykdytojai taip pat susitarė dėl tolesnio kainų mažinimo artimiausiais metais plano, kad iki 2028 m. kainos taptų artimos tarptinklinio ryšio savo šalies kainomis sistemai.

Kartu ES skatina plėtoti naujus skaitmeninius sprendimus, susijusius su įvairiais Vakarų Balkanų ekonomikos aspektais, įskaitant transportą, energetiką, logistiką, valdžios sektorių ir prekybą. Svarbi iniciatyva, kuria propaguojami tokie sprendimai, yra už novatoriškus skaitmeninės pertvarkos projektus kasmet teikiamas apdovanojimas „Balkathon“.

Šiuo metu rengiama regioninė programa „EU4Digital“. Jos biudžetas – 15 mln. EUR, ją planuojama įgyvendinti per trejus metus. Programa siekiama papildyti bendros regioninės rinkos regioninės skaitmeninės erdvės, grindžiamos Vakarų Balkanų skaitmeninės darbotvarkės tikslais, kūrimo darbą.

Svarbus Ekonomikos ir investicijų plano elementas tebėra kibernetinis saugumas. Užbaigtas regiono kibernetinio saugumo poreikių vertinimas ir pagal Techninės pagalbos ir informacijos mainų programos (TAIEX) priemonę rengiami keli techninės pagalbos renginiai, kuriais siekiama didinti pasirengimą kibernetiniams incidentams.

Kalbant apie finansinę paramą skaitmeninei pertvarkai pagal EIP, iki šiol pagal WBIF patvirtinta daugiau kaip 50 mln. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 240 mln. EUR iš kitų šaltinių.

Be to, WBIF einamosios veiklos valdyba patvirtino vienos atviros prieigos garantijos atidėjinius skaitmeninės pertvarkos platformos srityje.

Remiant privatųjį sektorių daugiausia dėmesio skiriama tiksliniam finansavimui pasitelkiant specialias garantijų priemones mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI), kad jos galėtų pradėti veiklą, diegti inovacijas ir tapti konkurencingomis. Panaši parama taip pat teikiama kaimo žemės ūkio įmonėms pagal priemonę IPARD.

Turi būti sudarytos tinkamos sąlygos plėstis ir augti privačiajam sektoriui, visų pirma labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI). Tai vienas iš pagrindinių ekonominės politikos dialogo, kasmet vykstančio su Vakarų Balkanų partneriais pasitelkus ekonominių

reformų programas ir susijusias ekonominės politikos rekomendacijas, atitinkančias EIP prioritetus, klausimų.

Parama privačiajam sektoriui, visų pirma skirta inovacijoms skatinti ir dvejopai žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai stiprinti, šiuo metu teikiama pagal šešias specialias privačiojo sektoriaus dotacijų ir paskolų derinimo sistemas: žaliųjų MVĮ sistemą („SMEs Go Green“), Klimato programą, žaliąjį finansavimą įtraukčiai skatinti, tvarių galimybių gauti finansavimą verslumui skatinti sistemą, skatinimo naudotis skaitmeninėmis technologijomis sistemą ir aplinkos atžvilgiu tvaraus augimo sistemą, kuria skatinamas žaliasis skolinimas.

Komisija taip pat remia Vakarų Balkanų šešto Prekybos ir pramonės rūmų investicijų forumo veiklą, siekdama propaguoti Vakarų Balkanų ekonominius interesus regione ir už jo ribų. Ji visų pirma finansuoja regioninę tiekėjams skirtą plėtros programą, kuria siekiama padėti vietos tiekėjams megzti ryšius ir (arba) plėtoti galimybes.

Galiausiai Komisija pradėjo kelias iniciatyvas pagal Vakarų Balkanų garantiją, kurios yra platesnio Europos darnaus vystymosi fondo (EDVF+) dalis. Tai apima 10 garantijų sistemų, kuriomis siekiama teikti bendrą finansavimą MVĮ plėtrai, atidėjinių sudarymą, žemės ūkio rizikos pasidalijimo priemonę, taip pat integracinio augimo ir dvejopos pertvarkos skatinimą. Šiuo metu dėl jų sudaromos sutartys.

Kalbant apie finansinę paramą privataus sektoriaus plėtrai pagal EIP, iki šiol pagal WBIF patvirtinta 341 mln. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 2,1 mlrd. EUR iš kitų šaltinių.

Šeštoji prioritetinė sritis, remiama pagal EIP, yra **žmogiškojo kapitalo ir inovacijų** plėtojimas, taip pat jaunimo klausimų, švietimo ir inovacijų srityse. 2021 m. liepos mėn. regiono ministrai patvirtino deklaraciją, kuria jų šalys įsipareigoja laikytis Europos socialinių teisių ramsčio principų ir įgyvendinti pavyzdinę EIP Jaunimo garantijų iniciatyvą. 2021 m. spalio mėn. įvykusiame ES ir Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikime paskelbta išsami inovacijų, mokslinių tyrimų, švietimo, kultūros, jaunimo ir sporto darbotvarkė (inovacijų darbotvarkė).

Jaunimo garantijų iniciatyva yra aktyvumo skatinimo programa, kuria siekiama užtikrinti, kad Vakarų Balkanų jaunuoliai, tapę bedarbiais arba baigę formalųjį mokymąsi, per tam tikrą laikotarpį gautų kokybišką darbo, tęstinio mokymosi, pameistrystės ir stažuotės pasiūlymą. Šiai programai įgyvendinti reikia reformų ir gebėjimų stiprinimo švietimo ir profesinio mokymo, užimtumo, darbo paslaugų ir socialinės apsaugos srityse. Visi Vakarų Balkanų partneriai, išskyrus Bosniją ir Hercegoviną (kur darbas dar vyksta), priėmė nacionalinius Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planus ir sukūrė koordinavimo mechanizmus, o kai kurie iš jų juos jau išbandė.

Nuo 2022 m. pabaigos Vakarų Balkanai gali naudotis ES tarpusavio techninės pagalbos priemone SOCIEUX+. Pagal šią užimtumo, darbo ir socialinės apsaugos sričių priemonę teikiama trumpalaikė pagalba šalių partnerių nacionalinėms ir vietos institucijoms, dirbančioms reikalavimus atitinkančiuose sektoriuose. Šiuo metu Vakarų Balkanuose vykdomi 26 veiksmai, daugiausia susiję su socialine apsauga ir darbu bei užimtumu.

Pagal Vakarų Balkanų inovacijų, mokslinių tyrimų, švietimo, kultūros, jaunimo ir sporto darbotvarkę Vakarų Balkanų partneriai toliau tvirtai siekia glaudesnio bendradarbiavimo tose politikos srityse. Didelėmis ES valstybių narių ir Vakarų Balkanų partnerių bendradarbiavimo pastangomis sustiprintos tokios svarbios sritys kaip aukštojo mokslo sistemų modernizavimo rėmimas, pramonės bendradarbiavimas ir pažangi gamyba, inovacijų ekosistemų stiprinimas, medicinos darbuotojų mokymas, skaitmenizacija ir kibernetinis saugumas.

Pagrindinė inovacijų darbotvarkės įgyvendinimo priemonė yra programa „Europos horizontas“, prie kurios dabar yra prisijungę visi šeši Vakarų Balkanų partneriai. Regionas taip pat gali naudotis MTTP politikos rėmimo priemone, labiau įsitraukė į tokias ES mokslinių tyrimų iniciatyvas kaip COST ir EUREKA ir aktyviau jose dalyvauja. Serbija ir Šiaurės Makedonija yra programos „Erasmus+“ asocijuotosios valstybės, o kiti keturi partneriai naudoja programos „Erasmus+“ tarptautinio aspekto paramą. Nuo 2023 m. Vakarų Balkanų aukštojo mokslo įstaigos gali dalyvauti kaip visateisės partnerės „Erasmus+“ Europos universitetų tinklų iniciatyvoje. Europos universitetų tinklai – tarptautiniai aukštojo mokslo institucijų aljansai, kurie plėtoja ilgalaikį struktūrinį ir strateginį bendradarbiavimą, kuria ateities universitetus ir propaguoja Europos vertybes bei tapatybę. Vakarų Balkanų partneriai taip pat visapusiškai dalyvauja įgyvendinant ES kultūros srities iniciatyvas, įskaitant programą „Kūrybiška Europa“ ir naujojo europinio bauhauzo iniciatyvą. Šiomis iniciatyvomis skatinamos inovacijos, tvarumas, įtrauktis, infrastruktūros ir kitų projektų, visų pirma susijusių su žaliosios darbotvarkės įgyvendinimu, estetiškumas.

ES parama šioje srityje taip pat apima glaudų bendradarbiavimą su Vakarų Balkanais sveikatos srityje. Regionas tebedalyvauja ES sveikatos saugumo komiteto ir Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro darbe ir turi galimybę dalyvauti bendrame viešajame medicinos reikmenų pirkime. ES finansuoja atsparumo sveikatos krizėms projektą Vakarų Balkanuose ir investicinį Belgrado universitetinės vaikų ligoninės plėtimo projektą.

Kalbant apie finansinę paramą žmogiškajam kapitalui pagal EIP, iki šiol pagal WBIF patvirtinta 368 mln. EUR suma ir įsipareigota ją skirti pagal dvišales ir daugiašales PNPP programas. Tikimasi, kad tai pritrauks dar 477 mln. EUR iš kitų šaltinių.

Šeši EIP prioritetai grindžiami – o jų poveikis didinamas – regiono įsipareigojimu (ir ES parama) sukurti Vakarų Balkanuose bendrą regioninę rinką, grindžiamą keturiomis judėjimo laisvėmis. Svarbus laimėjimas 2022 m. pabaigoje buvo trijų susitarimų dėl laisvo asmenų judėjimo regione sudarymas. Juos sėkmingai įgyvendinus bus lengviau keliauti ir pasiekti, kad būtų pripažįstamos kai kurios aukštojo mokslo kvalifikacijos ir profesinės kvalifikacijos. ES remia bendrosios rinkos plėtrą pasitelkusi Regioninio bendradarbiavimo tarybą ir VELPS.

Galiausiai, Ekonomikos ir investicijų plano sėkmė priklauso nuo visų partnerių pažangos diegiant geriausią patirtį teisinės valstybės, viešųjų finansų ir investicijų valdymo srityse ir puoselėjant profesionalų ir veiksmingą viešąjį administravimą.

3 priedas. Ekonomikos ir investicijų plano (EIP) įgyvendinimas. Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo rezultatų apžvalga

2021 m. ES ir penkios Rytų šalys partnerės paskelbė **Rytų partnerystės ekonomikos ir investicijų planą**⁵ (EIP). Jos tikslas – remti ekonomikos atsigavimą po dvejus metus trukusios socialiniu ir ekonominiu požiūriu žalingos sveikatos krizės. Pagal planą taip pat siekiama atlikti žaliąją ir skaitmeninę transformaciją, kurios reikia norint sukurti novatorišką, aplinkos atžvilgiu tvarią, socialiai įtraukią ir atsparią ekonomiką.

Nuo neišprovokuoto Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą pradžios EIP įgijo visiškai naują socialinę ir ekonominę reikšmę ir politinę svarbą. Jis tapo neatsiejama ES reakcijos į karo prieš Ukrainą poveikį dalimi, nes užtikrina likvidumą ir telkia investicijas, kurių reikia siekiant padėti Ukrainos ir Moldovos ekonomikai išlikti. EIP taip pat yra ES paramos šių dviejų šalių ir Sakartvelo integracijai į ES ekonomiką ir energetikos, skaitmeninę ir transporto rinkas dalis. Tai svarbus mechanizmas, padedantis joms siekti narystės ir pasinaudoti Europos integracijos teikiamais privalumais.

Plano užmojis – 2021–2027 m. regione sutelkti iki 17 mlrd. EUR investicijų, pritraukiant 2,3 mlrd. EUR ES dotacijų ir garantijų. Gretutinės politikos priemonės ir techninė parama taip pat yra EIP įgyvendinimo dalis.

Iki 2023 m. rugsėjo mėn. telkiant dvišales ir regionines dotacijas, derinimo operacijas ir garantijas EIP prioritetams Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele remti, iš viso buvo sutelkta 6,2 mlrd. EUR suma. Iš šios sumos 3,5 mlrd. EUR skirta šalies pavyzdinių projektų įgyvendinimui remti. Iki šiol pagal EIP sutelktos investicijos sudaro 40 proc. tikslinės sutelktinos 17 mlrd. EUR investicijų sumos. 2023 m. pirmąjį pusmetį dėl plano sutelkiamų investicijų sparčiai daugėjo. Tikimasi, kad pagal EDVF+ priemonę sudarius naujus garantijų susitarimus su finansų įstaigomis partnerėmis, planas bus toliau įgyvendinamas sparčiau.

Darnusis transportas

Nuo 2009 m., kai buvo pradėta Rytų partnerystė, tvarios transporto jungtys yra vienas iš svarbiausių regiono prioritetų. 2021 m. gruodžio mėn. ES ir jos Rytų šalys partnerės atnaujino savo įsipareigojimą stiprinti pagrindines transporto jungtis, daugiausia dėmesio skiriant išplėtam orientaciniam pagrindiniam TEN-T tinklui, įskaitant jungtis Juodojoje jūroje. Pagrindinių oro, kelių, geležinkelių, jūrų ir vidaus vandens jungčių tobulinimas turi didžiulį potencialą skatinti tvarią ekonominę plėtrą, rinkos integraciją ir tarpvalstybinę prekybą regione bei tarp regiono ir ES. Nuo 2021 m. transporto jungtims remti sutelkta 1,2 mlrd. EUR.

Ukrainoje ir Moldovoje ES įvykdė savo įsipareigojimą remti ES ir Ukrainos **solidarumo koridorių iniciatyvos** įgyvendinimą. Solidarumo koridoriai yra prioritetinės transporto magistralės, jungiančios Ukrainą ir Moldovą su ES. Tai pagrindiniai keliai, kuriais iš Ukrainos ir į ją vežamos būtiniausios prekės ir kurie tapo gyvybiškai svarbūs šalies ekonomikai. Komisija bendradarbiauja su ES valstybėmis narėmis, Ukraina, Moldova, tarptautiniais partneriais ir įmonėmis, taip pat transporto operatoriais, siekdama išplėsti ir pagerinti solidarumo koridorių veikimą. Komisija daugiausia dėmesio skiria transporto ir logistikos išlaidų mažinimui solidarumo koridoriuose, taikydama supaprastintas procedūras, modernizuodama infrastruktūrą ir išnaudodama visą visų maršrutų potencialą. Šiomis aplinkybėmis įgyvendinant devynis Europos infrastruktūros tinklų priemonės projektus, pagal kuriuos teikiama ES parama iš viso siekia beveik 250 mln. EUR, bus atnaujinti

⁵ [SWD\(2021\) 186 final.](#)

geležinkelių ir kelių sienos perėjimo punktai tarp kaimyninių ES valstybių narių (Vengrijos, Lenkijos, Rumunijos ir Slovakijos) ir Ukrainos bei Moldovos.

2022 m. Komisija bendradarbiavo su Moldovos valdžios institucijomis, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku (ERPB) ir Europos investicijų banku (EIB), kad paremtų **šiaurės–pietų** geležinkelio ašies atkūrimą. Pagrindinis tikslas – pagerinti Moldovos geležinkelių tinklo, kuris apima maždaug 128 km Velčineco–Oknicos–Ungenio–Kišiniovo–Keinario koridoriaus, pajėgumus, visų pirma atsižvelgiant į svorio normas ir važiavimo greitį. Tai papildė trumpalaikes investicijas, kuriomis siekiama greitai atnaujinti pagrindinį Ukrainos ir Slovakijos kelių sienos perėjimo punktą ir įsigyti įrangos, pavyzdžiui, skaitytuvų ir generatorių, prioritetiniams Ukrainos ir ES valstybių narių sienos perėjimo punktams. Komisija sutelkė 20 mln. EUR dotacijų pagal užsienio politikos priemonę ir 12 mln. EUR paskolą iš ERPB.

Sakartvele ES ir EIB toliau investavo į **rytų–vakarų greitkelį**, daugiausia dėmesio skirdami vadinamosioms juodosioms dėmėms, t. y. kelio ruožams, kuriuose įvyksta ypač daug eismo įvykių ir žūčių. ES ir EIB toliau remė šio itin svarbaus koridoriaus plėtrą ir skirs iš viso 446 mln. EUR (įskaitant 16,8 mln. EUR dotacijų). Remdama 2 pavyzdinę iniciatyvą Sakartvele, ES taip pat pradėjo išsamią galimybių studiją, kad įvertintų papildomų keltų/atšakinių linijų tarp Sakartvelo ir Bulgarijos per Juodąją jūrą komercinį perspektyvumą.

2022 m. lapkričio mėn. Ukraina, Moldova ir Sakartvelas tapo **Transporto bendrijos** organų stebinčiais dalyviais. Tai suteiks konkrečios naudos šalims **įgyvendinant atitinkamą ES transporto acquis** ir plėtojant orientacinį TEN-T tinklą savo teritorijose, taip pat dalijantis gerosios praktikos pavyzdžiais su Vakarų Balkanų regioniniais partneriais ir ES valstybėmis narėmis. Transporto bendrijos sutarties nuolatinis sekretoriatas jau pradėjo bendradarbiauti su stebinčiais dalyviais įvairiais lygmenimis, kad juos įtrauktų į Transporto bendrijos darbą, į Transporto bendrijos techninių komitetų darbą ir pradėtų darbą, susijusį su kai kuriais iš pagrindinių Transporto bendrijos sutarties siektinų rezultatų (pavyzdžiui, geležinkelių, kelių, kelių eismo saugumo, transporto veiklos lengvinimo, vandens transporto ir vežimo daugiarūšių transportu veiksmų planais).

Moldova ir Ukraina prisijungė prie Europos infrastruktūros tinklų priemonės atitinkamai 2023 m. gegužės ir birželio mėn. Tai turėtų padėti stiprinti bendradarbiavimą transporto sektoriuje ir padėti įgyvendinti išplėstą TEN-T tinklą.

Palankesnių sąlygų MVĮ gauti finansavimą sudarymas

Nuo tada, kai buvo pradėtas įgyvendinti EIP, ES aktyviai rėmė Rytų šalių partnerių pastangas atgaivinti savo ekonomiką po dvejų labai sunkių metų, per kuriuos dėl COVID-19 pandemijos taikytos izoliavimo priemonės ir sutriko prekyba. ES itin daug dėmesio skyrė labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių finansavimo poreikių tenkinimui – sutelkė 1,5 mlrd. EUR kredito linijų ir verslo konsultavimo paslaugų, kad padėtų joms atnaujinti veiklą, atgauti prarastas rinkos dalis, skaitmeninti ir modernizuoti savo veiklą. ES remiamos kredito linijos labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms suteikia galimybę skolintis geresnėmis sąlygomis – visų pirma siūlomi ilgesni terminai, keliai mažesni užstatų reikalavimai, teikiama specialiai pritaikyta techninė pagalba ir paskatos investuoti. ES, bendradarbiaudama su banku BGK, suteikė Ukrainai 10 mln. EUR garantiją, kad būtų galima atnaujinti skolinimą MVĮ, kurios negalėtų gauti naujo finansavimo dėl rizikos, susijusios su vykstančiu karu.

Prekybos lengvinimas

2022 m. spalio mėn. ES įsteigė **Rytų partnerystės prekybos pagalbos tarnybą**, kurios tikslas – padėti įmonėms lengviau gauti su prekyba susijusias informacijas. Pagalbos tarnyba

yra interneto portalas, kuriame pateikiama visapusiška prieiga prie rinkos informacijos (taikomų eksporto ir importo taisyklių, informacijos apie tarifų priemones ir netarifinio reguliavimo priemones, muitus, mokesčius, procedūras ir kt.), prekybos statistikos ir analitinių įžvalgų apie ES ir Rytų partnerystės šalių rinkų potencialą. Siekiant nustatyti prekybos prekėmis ir paslaugomis kliūtis ir pateikti rekomendacijas, kaip jas įveikti, kiekvienoje šalyje atlikti netarifinio reguliavimo priemonių (reguliavimo, procedūrinių) tyrimai.

Iniciatyvos „**EU4Business**“ įgyvendinimas: 2022 m. ir 2023 m. pradžioje buvo tęsiamas projektas „**Connecting Companies**“. Projekto tikslas – skatinti prekybos santykius ir verslo partnerystę Rytų šalyse partnerėse, užmezgant ryšius tarp ES MVĮ ir verslo rėmimo organizacijų ir atitinkamų Rytų partnerystės šalių įmonių ir organizacijų. Buvo sukurta judumo programa, sudaranti sąlygas abiejų regionų MVĮ ir verslo rėmimo organizacijoms keistis informacija.

Tvarioji energetika ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas

Nuo Ekonomikos ir investicijų plano paskelbimo padaryta didelė pažanga itin svarbioje tvariosios energetikos srityje – visame Rytų partnerystės regione jau sutelkta 1,6 mlrd. EUR investicijų.

2022 m. pagal programą „EU4Energy“ toliau buvo teikiama parama Ukrainai, Moldovai ir Sakartvelui jų energetikos teisinėms ir reguliavimo sistemoms kurti. Be to, programa padėjo Rytų šalims partnerėms sukurti palankią aplinką atsinaujinančiųjų išteklių energijai ir ekologiškesnių energijos rūšių deriniams plėtoti. Programa labai padėjo **Ukrainai ir Moldovai** vykstant Europos perdavimo sistemos operatorių tinklo procesui po sinchronizavimo. Pagal ją Ukrainai padėta atstatyti savo energetikos sistemą ir taip prisidėta prie energijos tiekimo saugumo regione.

Buvo tęsiamas bendradarbiavimas su Tarptautine atsinaujinančiosios energijos agentūra (IRENA). Buvo siekiama nustatyti atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimo ir integravimo Rytų partnerystės šalyse sąlygas ir kliūtis, trukdančias tai daryti.

Ukrainoje pagal ES remiamą Efektyvaus energijos vartojimo fondo pavyzdinę iniciatyvą (ES finansavimas – 104 mln. EUR) toliau sėkmingai įgyvendinta investicijų į energijos vartojimo efektyvumą daugiabučiuose pastatuose programa. Iki 2023 m. kovo mėn. pabaigos į Efektyvaus energijos vartojimo fondo veiklą buvo įtraukta beveik 80 000 namų ūkių ir visiškai arba iš dalies užbaigtas 261 projektas, vykdytas daugiabučiuose pastatuose (daugiau kaip 80 proc. jų buvo esminės renovacijos projektai). 2022 m. Efektyvaus energijos vartojimo fondas pradėjo vykdyti naują atkūrimo programą, pagal kurią remiamas greitas per karą apgriautų gyvenamųjų pastatų, kuriuose nėra struktūrinių pažeidimų, remontas.

Įgyvendindama Rytų Europos energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos partnerystę (E5P), ES bendrai finansavo kelis ERPB vadovaujamus energijos vartojimo efektyvumo ir centralizuoto šilumos tiekimo projektus **Ukrainoje**. Centralizuoto šilumos tiekimo atkūrimo projektai vykdomi Žytomyre, Ternopilyje, Lvice, Lucke ir Černivciuose. Jų bendras biudžetas – apie 110 mln. EUR, o ERPB paskolos įnašas – 48 mln. EUR. Vykdomi Dnipro viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo projektai, kurių biudžetas – 39 mln. EUR, įskaitant 20 mln. EUR ERPB paskolos įnašą. 2023 m. kovo mėn. EIB pradėjo naują svarbią Ukrainos viešųjų pastatų (iki 1 000 ligoninių ir mokyklų) renovacijos programą, kuriai skirta ES ir programos E5P dotacijų. Dabar ji apims ir su energijos vartojimo efektyvumu nesusijusius aspektus, pvz., slėptuves nuo bombų, geresnes priešgaisrinės saugos priemones ir geresnę prieigą asmenims su negalia. Svarbi darbo kryptis, kuri pradėta 2022 m. ir vis dar

vykdoma, apima dvi ES finansuojamas skubios pagalbos programas, susijusias su šalies viduje perkeltų asmenų būstu.

Moldovoje 2022 m. pasirašyta energijos vartojimo efektyvumo programa (finansavimas – 15 mln. EUR dotacija ir dvi 30 mln. EUR paskolos iš ERPB ir EIB). Tai pirmoji visos šalies masto energijos vartojimo efektyvumo iniciatyva Moldovoje. Pagrindinės pastatų, kuriems skirta programa, kategorijos yra viešieji pastatai, priklausantys valstybei ir (arba) savivaldybėms. Bendra investicijų suma – apie 94 mln. EUR. Prasidėjo antrasis pagal programą E5P finansuojamos Kišiniovo energijos vartojimo efektyvumo viešuosiuose pastatuose programos įgyvendinimo etapas, siekiama renovuoti 119 viešųjų pastatų. Užbaigtas 1-asis Belcio centralizuoto šilumos tiekimo projekto etapas (bendras biudžetas – 11 mln. EUR, ERPB paskola – 7 mln. EUR), prasideda 2-asis etapas (bendras biudžetas – 18 mln. EUR, ERPB paskola – 14 mln. EUR).

Sakartvele 2023 m. balandžio mėn. užbaigtas porinis projektas su energetikos reguliavimo komisija, kurį įgyvendino Austrijos ir Vokietijos vadovaujamas konsorciumas. Jis apėmė veiklą, kuria skatinama energijos rinkos plėtra, įskaitant Sakartvelo nacionalinės energijos ir vandens tiekimo reguliavimo institucijos svarbos rinkos reguliavimo, atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimo ir energijos vartojimo efektyvumo srityse propagavimą. 2021–2022 m. Moldovai suteikta 135 mln. EUR vertės ES parama siekiant padėti pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms padengti didėjančias energijos išlaidas ir remti ilgalaikį šalies socialinį ir ekonominį atsigavimą, energetinį saugumą ir energetikos pertvarką. **Ukrainos** energetikos rėmimo fondas, kurį administruoja Energijos bendrijos sekretoriatas ir kuriam bendrai pirmininkauja Europos Komisija, finansavo beveik 7,6 mln. EUR vertės pažangios dujų įrangos tiekimą Ukrainos dujų perdavimo sistemos operatoriui apgadintiems ir išvaduotose teritorijose esantiems objektams atkurti.

Sakartvele pagal E5P įgyvendintas energijos vartojimo efektyvumo projektas, skirtas kalnuotų vietovių mokykloms (2,6 mln. EUR dotacija). Bankas KfW ir ERPB įgyvendina paralelinę viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo didinimo programą, kuriai ES skyrė 13 mln. EUR dotaciją.

ERPB valdoma **Kovos su klimato kaita finansų ir technologijų perdavimo centro linija „EU4Climate“** padeda MVĮ ir vidutinės kapitalizacijos įmonėms mažinti savo poveikį aplinkai, taip pat energijos ir vandens sąnaudas diegiant novatoriškas ekologiškas technologijas.

Vykdoma programa **„EU4Climate“** padeda šalims partnerėms tobulinti klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos politiką ir pereiti prie mažataršės ir klimato kaitos poveikiui atsparios ekonomikos pagal Paryžiaus susitarimą. Drauge su Europos aplinkos agentūra kaip įgyvendinančiąja partnere pradėtas naujas projektas, kuriuo siekiama padėti **Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai** sukurti veiksmingą klimato politikos valdymo sistemą.

Gamtos išteklių valdymas, klimatas ir aplinka

2022 m. investicijos į žiedinę ekonomiką buvo finansuojamos naudojantis galimybėmis, kurių atvėrė parama MVĮ. Kartu įmonėms buvo teikiamos reguliavimo paramos ir konsultavimo paslaugos, visų pirma pagal programą „EU4Environment“. Ukrainoje ES toliau rėmė didesnės gamintojo atsakomybės sistemų, skirtų įvairiems atliekų srautams tvarkyti, rengimą. Be to, baigti rengti Sakartvelo ir Ukrainos regionų pramonės atliekų žemėlapiai. Moldovoje atliktas išankstinis galimybių pertvarkyti laisvąją ekonominę zoną „Valkaneš“ ir pramonės parką „Tracom“ į ekologinius pramonės parkus vertinimas. Moldovoje užbaigtas esamų didesnės gamintojo atsakomybės mechanizmų vertinimas ir pateiktos politinės rekomendacijos. Tarp jų – rekomendacijos pagerinti didesnės gamintojo atsakomybės

įgyvendinimo teisinę sistemą, taikomą elektros ir elektroninės įrangos atliekoms ir baterijų atliekoms. Kalbant apie reguliavimo paramą, Sakartvelui buvo suteikta pagalba, kad jis atnaujintų savo 2016–2030 m. nacionalinę atliekų strategiją ir parengtų naują 2022–2026 m. nacionalinį atliekų tvarkymo planą. Vyriausybė šiuos dokumentus priėmė 2022 m. rugpjūčio mėn. Juose pateikiami atnaujinti tikslai, jais sprendžiami biologiškai skaidžių ir pavojingų atliekų klausimai, nustatyti didesnės gamintojo atsakomybės sistemų reikalavimai.

Kalbant apie konsultacinę paramą, bendradarbiaujant su Verslumo vystymo organizacija, penkioms Moldovos vyno ir drabužių sektorių MVI parengti ekologinių inovacijų vertinimai ir veiksmų planai. Panašią konsultacinę paramą gavo aštuonios Sakartvelo žemės ūkio ir apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų sektorių MVI. Trijų į eksportą orientuotų Ukrainos bendrovių ir penkių į eksportą orientuotų Sakartvelo bendrovių produktai vertinami taikant produkto aplinkosauginio pėdsako metodiką.

Vandens infrastruktūrai Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele nuolat trūksta kapitalo investicijų, priežiūros ir remonto. Todėl EIP siekiama toliau gerinti vandens tiekimą ir sanitariją ir padėti praktiškai įgyvendinti upių baseinų valdymo planus. Ukrainoje, Moldovoje ir Sakartvele vykdomi keli investiciniai projektai, kuriems teikiama ES parama. Vykstant Rusijos agresijos karui, ES finansavimas padėjo 6,9 mln. žmonių Ukrainoje vėl gauti prieigą prie švaraus vandens. Bendradarbiaudama su keliomis tarptautinėmis finansų įstaigomis, įskaitant AFD, EIB, ERPB, KfW ir NEFCO, ES pritraukė finansavimą investicijoms į vandens infrastruktūrą.

Siekiant teikti techninę paramą reformoms ir investicijoms į vandens sektorių 2022 m. pradžioje pradėta įgyvendinti programa „EU4Environment – Water and Data“ davė pirmuosius rezultatus. Visose šalyse partnerėse atnaujintas nacionalinės politikos dialogų vandens klausimais procesas. Pagal programą Sakartvele pradėti rengti nauji upių baseinų valdymo planai, o Ukrainoje tęsiamas darbas, susijęs su Dniepro upės baseino valdymo planu. Paramos investicijoms į miškininkystę, biologinę įvairovę ir gamtos apsaugą etapas yra pradinis. Tačiau šioje srityje Ukraina ir Moldova padarė pažangą prisijungdamos prie ES programos LIFE.

Paramos investicijoms į miškininkystę ir saugomas teritorijas nustatyti etapas yra pradinis.

Skaitmeninė infrastruktūra ir paslaugos

Pagal EIP ES įsipareigojo sutelkti iki **1,5 mlrd. EUR viešųjų ir privačiųjų investicijų** regiono skaitmeninei transformacijai pagal ES standartus remti. Plane taip pat numatytos **pavyzdinės iniciatyvos**, susijusios su skaitmeniniu junglumu, kurias kartu su Rytų šalimis partnerėmis nuspręsta laikyti investavimo prioritetais. Šiais projektais prisidedama prie platesnės **strategijos „Global Gateway“**.

Nuo EIP paskelbimo ES aktyviai bendradarbiavo su Europos ir tarptautinėmis finansų įstaigomis, ES valstybėmis narėmis ir privačiuoju sektoriumi, kad paremtų regiono skaitmeninius projektus. Tarp tų projektų – spartaus ir įperkamo interneto diegimo **Sakartvelo** kaimo vietovėse, taip pat pasirengimo skaitmeninio kabelio, jungiančio ES su Sakartvelu ir Pietų Kaukazo regionu per Juodąją jūrą, tiesimui, projektai. ES dalyvavimas šiuose projektuose labai svarbus siekiant užtikrinti jų atitiktį ES skaitmeniniams standartams, visų pirma susijusiems su kibernetiniu saugumu (5G saugumo priemonių rinkiniu) ir atvira prieiga prie interneto.

Skaitmeninės ekonomikos srityje pagal iniciatyvą „EU4Digital“ ES valstybės narės, Ukraina, Moldova ir Sakartvelas įgyvendino devynis bandomuosius veiksmus e. prekybos, e. muitinės ir e. parašo srityse, kad būtų pagerinta prieiga prie Europos Sąjungos bendrosios skaitmeninės rinkos. Komisija sudarė palankesnes sąlygas ES ir **Ukrainos** bei **Moldovos**

telekomunikacijų operatoriams sudaryti **savanoriškus tarptinklinio ryšio susitarimus** ir suteikė apčiuopiamos naudos visuomenei ir įmonėms.

Moldovoje ir **Sakartvele** parengtos **nacionalinės plačiajuosčio ryšio strategijos**, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms į spartųjį įperkama internetą regione. Tai apima 70 mln. EUR EIB ir Pasaulio banko bendras investicijas Sakartvele plačiajuosčiam ryšiui kaimo bendruomenėse diegti. Tarptautinio susisiektimo kaina mokslinių tyrimų ir švietimo įstaigoms pastaraisiais metais sumažėjo 70 proc. Be to, siekiant palengvinti bendradarbiavimą mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje, įskaitant dalyvavimą programoje „Europos horizontas“, sukurti du itin spartūs skaitmeniniai greitkeliai (iki 400 Gbps), siejantys ES, **Moldovą** ir **Ukrainą**.

Ukrainoje nuo Rusijos agresijos pradžios sutelktas papildomas finansavimas padėjo šaliai vykdyti atsparią skaitmeninę transformaciją, be kita ko, registrų funkcinio suderinamumo, su ES standartais suderintos elektroninės tapatybės ir atsarginių duomenų kopijų srityse. Parama taip pat padeda suderinti Ukrainos teisės aktus su atitinkamu ES tarptinklinio ryšio telekomunikacijų *acquis*, kad šalis galėtų prisijungti prie ES tarptinklinio ryšio savo šalies kainomis erdvės.

Sveikata ir sveikatos priežiūros sistemos

Moldovoje pagal ES ir Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) vakcinacijos organizavimo projektą buvo teikiama techninė parama Sveikatos ministerijai ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams rengiant vakcinacijos paslaugų teikimo planus, nacionalinius imunizacijos nenumatytų atvejų planus ir rizikos vertinimą, susijusį su pabėgėlių priėmimu šalyje. Buvo skirta išteklių šaldymo grandinei ir IT įrangai įsigyti. Tai apėmė kompiuterius ir įrangą nacionaliniams sandėliams ir 10 regioninių vakcinų sandėlių, taip pat 15 transporto priemonių, skirtų Nacionalinės visuomenės sveikatos agentūros pagalbiniais priežiūros vizitams. ES rėmė komunikacijos kampanijas 10 iš 37 rajonų, kuriuose vakcinacijos aprėptis mažiausia.

Sakartvele buvo teikiama tikslinė techninė pagalba siekiant parengti kokybinių formuojamųjų imunizacijos mokslinių tyrimų protokolą ir integruotą sveikatos priežiūros darbuotojų mokymo apie įprastą imunizaciją ir skiepijimą nuo COVID-19 paketą. Be to, pagal ES ir PSO projektą pristatyta šaldymo grandinės įranga, siekiant gerinti nacionalinę ir rajonų vakcinų saugojimo infrastruktūrą.

Žmogiškasis kapitalas

EIP daug dėmesio skiriama švietimo, įskaitant pradinį ugdymą, aukštąjį mokslą ir profesinį rengimą, profesinį mokymą ir mokymąsi visą gyvenimą, reformos rėmimui. Pagrindinės EIP žmogiškojo kapitalo vystymo rėmimo dalys yra jaunimo ir studentų mainų galimybių suteikimas (pvz., pagal programą „Erasmus+“) ir didesnės investicijos į mokslinių tyrimų pajėgumus.

Kalbant apie studentų mainus, 2022 m. 3 507 studentai iš Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo turėjo galimybę studijuoti ES universitetuose, o 429 studentai – viename iš tų trijų šalių universitetų. Iš viso 2 504 akademiniai darbuotojai galėjo praleisti tam tikrą laiką kitame Europos universitete, o 1 864 akademiniai darbuotojai – viename iš tų trijų šalių universitetų.

Ukrainoje ES jau seniai remia švietimo sektorių, apytikriai suskirstytą į keturias sritis: parama pradiniam / viduriniam ugdymui ir vadinamajai naujosios Ukrainos mokyklos reformai (2 mln. EUR); parama profesinio rengimo reformoms (16 mln. EUR techninės pagalbos) ir atnaujinimui (21 mln. EUR); parama aukštajam mokslui skiriant dotacijų

universitetams, perkeltiems 2014 m. dėl Rusijos agresijos rytinėje Ukrainos dalyje (įvairios dotacijos, 10 mln. EUR).

Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą priverstė **pakoreguoti esamą paramą** ir nustatyti papildomus prioritetus, kad būtų galima teikti skubią paramą (pavyzdžiui, tiekti elektros generatorius profesinio rengimo mokykloms). Be to, ES: i) atkūrė mokyklų infrastruktūrą – suteikta 66 mln. EUR parama biudžetui (kartu su 34 mln. EUR per Europos Komisijos valdomus projektus); ii) perdavė mokyklinių autobusų (14 mln. EUR); iii) programos „U-LEAD with Europe“ II etapu „Vietos mokyklų atstatymas siekiant didinti atsparumą“ suteikė 5 mln. EUR tam, kad karo paveiktos savivaldybės taptų atspariomis vietos viešųjų paslaugų, visų pirma švietimo paslaugų, teikėjomis ir kad būtų sušvelnintas Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą poveikis vietos lygmeniu.

2022 m. ES skyrė 12 mln. EUR švietimui ir užimtumui Moldovoje remti, iš kurių 10 mln. EUR skirta tam, kad būtų pagerinta švietimo ir mokymosi visą gyvenimą galimybių kokybė ir aktualumas visiems. Kita 2 mln. EUR suma skirta teisinei sistemai, politikai ir pajėgumams gerinti, kad šalyje būtų daugiau galimybių patekti į darbo rinką ir geresnės darbo sąlygos.

Sakartvele įgūdžių ugdymo ir derinimo prie darbo rinkos poreikių programa (48,5 mln. EUR) siekiama gerinant profesinio rengimo kokybę padėti stiprinti įgūdžius, kad jie atitiktų privačiojo sektoriaus poreikius. 2022 m. pagal šios programos paramos biudžetui dalį išmokėta 7 mln. EUR. Didelė pažanga padaryta diegiant naują profesinio rengimo kvalifikacijų tobulinimo metodiką, kad Sakartvelo sistema priartėtų prie ES ir tarptautinių standartų.

Indeksai	TREČIŲJŲ ŠALIŲ RODIKLIAI, SUSIJĘ SU DEMOKRATIJOS, GERO VALDYMO IR TEISINĖS VALSTYBĖS PADĖTIMI ŠALYSE KANDIDATĖSE IR POTENCIALIOSE ŠALYSE KANDIDATĖSE ⁶									
	Albanija	Bosnija ir Hercegovina	Kosovas	Šiaurės Makedonija	Juodkalnija	Serbija	Turkija	Sakartvelas	Moldova	Ukraina
2023 m. pereinamojo laikotarpio šalys. Demokratijos vertės. Organizacija „Freedom House“ https://freedomhouse.org/count-ries/nations-transit/scores	Bendra vertė: 46/100 (2022 m.: 46/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 37/100 (2022 m.: 38/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 38/100 (2022 m.: 38/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 48/100 (2022 m.: 47/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 46/100 (2022 m.: 47/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 46/100 (2022 m.: 46/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	nėra duomenų	Bendra vertė: 34/100 (2022 m.: 35/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 36/100 (2022 m.: 35/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)	Bendra vertė: 39/100 (2022 m.: 39/100) Statusas: pereinamojo ar mišraus režimo (2022 m.: pereinamojo ar mišraus režimo)
Laisvė pasaulyje 2023 m. Pasauliniai laisvės rodikliai, organizacija „Freedom House“ https://freedomhouse.org/count-ries/freedom-world/scores	Bendra vertė: 67/100 (2022 m.: 67/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 52/100 (2022 m.: 53/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 60/100 (2022 m.: 56/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 68/100 (2022 m.: 67/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 67/100 (2022 m.: 67/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 60/100 (2022 m.: 62/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 32/100 (2022 m.: 32/100) Statusas: nelaisva (2022 m.: nelaisva)	Bendra vertė: 58/100 (2022 m.: 58/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 62/100 (2022 m.: 62/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)	Bendra vertė: 50/100 (2022 m.: 61/100) Statusas: iš dalies laisva (2022 m.: iš dalies laisva)
Demokratijos indeksas 2022 m., „The Economist Intelligence Unit“ https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/	Bendras įvertis: 6,41/10 (2021 m.: 6,11/10) Reitingas: 64/167 (2021 m.: 68/167) Režimo tipas: ydinga demokratija (2021 m.: ydinga demokratija)	Bendras įvertis: 5,00/10 (2021 m.: 5,04/10) Reitingas: 97/167 (2021 m.: 95/167) Režimo tipas: mišrus režimas (2021 m.: mišrus režimas)	nėra duomenų	Bendras įvertis: 6,10/10 (2021 m.: 6,03/10) Reitingas: 72/167 (2021 m.: 73/167) Režimo tipas: ydinga demokratija (2021 m.: ydinga demokratija)	Bendras įvertis: 6,45/10 (2021 m.: 6,02/10) Reitingas: 61/167 (2021 m.: 74/167) Režimo tipas: ydinga demokratija (2021 m.: ydinga demokratija)	Bendras įvertis: 6,33/10 (2021 m.: 6,36/10) Reitingas: 68/167 (2021 m.: 63/167) Režimo tipas: ydinga demokratija (2021 m.: ydinga demokratija)	Bendras įvertis: 4,35/10 (2021 m.: 4,35/10) Reitingas: 103/167 (2021 m.: 103/167) Režimo tipas: mišrus režimas (2021 m.: mišrus režimas)	Bendras įvertis: 5,20/10 (2021 m.: 5,12/10) Reitingas: 90/167 (2021 m.: 91/167) Režimo tipas: mišrus režimas (2021 m.: mišrus režimas)	Bendras įvertis: 6,23/10 (2021 m.: 6,10/10) Reitingas: 69/167 (2021 m.: 69/167) Režimo tipas: ydinga demokratija (2021 m.: ydinga demokratija)	Bendras įvertis: 5,42/10 (2021 m.: 5,57/10) Reitingas: 87/167 (2021 m.: 86/167) Režimo tipas: mišrus režimas (2021 m.: mišrus režimas)

⁶ Lentelėje pateikiami naujausi turimi reitingai ir (arba) trečiųjų šalių balai. Skliausteliuose pateikiama papildoma nuoroda į ankstesnio vertinimo duomenis, jei jų yra.

	demokratija)					demokratija)				
Pasaulio spaudos laisvės indeksas 2023 m., „Žurnalistai be sienų“ https://rsf.org/en/index	Bendras įvertis: 57,86/100 (2022 m.: 56,41/100) Reitingas: 96/180 (2022 m.: 103/180)	Bendras įvertis: 65,43/100 (2022 m.: 65,64/100) Reitingas: 64/180 (2022 m.: 67/180)	Bendras įvertis: 68,38/100 (2022 m.: 67,00/100) Reitingas: 56/180 (2022 m.: 61/180)	Bendras įvertis: 74,35/100 (2022 m.: 68,44/100) Reitingas: 38/180 (2022 m.: 57/180)	Bendras įvertis: 74,28/100 (2022 m.: 66,54/100) Reitingas: 39/180 (2022 m.: 63/180)	Bendras įvertis: 59,16/100 (2022 m.: 61,51/100) Reitingas: 91/180 (2022 m.: 79/180)	Bendras įvertis: 33,97/100 (2022 m.: 41,25/100) Reitingas: 165/180 (2022 m.: 149/180)	Bendras įvertis: 61,69/100 (2022 m.: 59,30/100) Reitingas: 77/180 (2022 m.: 89/180)	Bendras įvertis: 77,62/100 (2022 m.: 73,47/100) Reitingas: 28/180 (2022 m.: 40/180)	Bendras įvertis: 61,19/100 (2022 m.: 55,76/100) Reitingas: 79/180 (2022 m.: 106/180)
2022 m. teisinės valstybės indeksas, Pasaulio teisingumo projektas https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/	Bendras įvertis: 0,49/1 (2021 m.: 0,49/1) Pasaulinis reitingas: 87/140 (2021 m.: 83/139)	Bendras įvertis: 0,52/1 (2021 m.: 0,52/1) Pasaulinis reitingas: 70/140 (2021 m.: 72/139)	Bendras įvertis: 0,56/1 (2021 m.: 0,55/1) Pasaulinis reitingas: 57/140 (2021 m.: 60/139)	Bendras įvertis: 0,53/1 (2021 m.: 0,53/1) Pasaulinis reitingas: 63/140 (2021 m.: 64/139)	nėra duomenų	Bendras įvertis: 0,49/1 (2021 m.: 0,49/1) Pasaulinis reitingas: 83/140 (2021 m.: 81/139)	Bendras įvertis: 0,42/1 (2021 m.: 0,42/1) Pasaulinis reitingas: 116/140 (2021 m.: 117/139)	Bendras įvertis: 0,60/1 (2021 m.: 0,61/1) Pasaulinis reitingas: 49/140 (2021 m.: 49/139)	Bendras įvertis: 0,52/1 (2021 m.: 0,51/1) Pasaulinis reitingas: 68/140 (2021 m.: 73/139)	Bendras įvertis: 0,50/1 (2021 m.: 0,51/1) Pasaulinis reitingas: 76/140 (2021 m.: 74/139)
2022 m. pasauliniai valdymo rodikliai. Teisinė valstybė, Pasaulio banko grupė http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Procentilių vertė: 47,17/100	Procentilių vertė: 41,5/100	Procentilių vertė: 39,62/100	Procentilių vertė: 50,00/100	Procentilių vertė: 48,58/100	Procentilių vertė: 49,06/100	Procentilių vertė: 36,79/100	Procentilių vertė: 56,60/100	Procentilių vertė: 41,98/100	Procentilių vertė: 18,87/100
2022 m. pasauliniai valdymo rodikliai. Valdymo veiksmingumas, Pasaulio banko grupė http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Procentilių vertė: 56,60/100	Procentilių vertė: 12,74/100	Procentilių vertė: 44,34/100	Procentilių vertė: 49,53/100	Procentilių vertė: 51,42/100	Procentilių vertė: 57,08/100	Procentilių vertė: 43,87/100	Procentilių vertė: 72,64/100	Procentilių vertė: 40,57/100	Procentilių vertė: 33,02/100

2022 m. pasauliniai valdymo rodikliai. Korupcijos kontrolė, Pasaulio banko grupė http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Procentilių vertė: 38,68/100	Procentilių vertė: 25,94/100	Procentilių vertė: 47,17/100	Procentilių vertė: 43,87/100	Procentilių vertė: 50,94/100	Procentilių vertė: 35,38/100	Procentilių vertė: 34,91/100	Procentilių vertė: 72,17/100	Procentilių vertė: 42,92/100	Procentilių vertė: 29,25/100
„Transparency International“ sudarytas 2022 m. korupcijos suvokimo indeksas https://www.transparency.org/en/cpi/2022	Įvertis: 36/100 (2021 m.: 35/100) Reitingas: 101/180 (2021 m.: 110/180)	Įvertis: 34/100 (2021 m.: 35/100) Reitingas: 110/180 (2021 m.: 110/180)	Įvertis: 41/100 (2021 m.: 39/100) Reitingas: 84/180 (2021 m.: 87/180)	Įvertis: 40/100 (2021 m.: 39/100) Reitingas: 85/180 (2021 m.: 87/180)	Įvertis: 45/100 (2021 m.: 46/100) Reitingas: 65/180 (2021 m.: 64/180)	Įvertis: 36/100 (2021 m.: 38/100) Reitingas: 101/180 (2021 m.: 96/180)	Įvertis: 36/100 (2021 m.: 38/100) Reitingas: 101/180 (2021 m.: 96/180)	Įvertis: 56/100 (2021 m.: 55/100) Reitingas: 41/180 (2021 m.: 45/180)	Įvertis: 39/100 (2021 m.: 36/100) Reitingas: 91/180 (2021 m.: 105/180)	Įvertis: 33/100 (2021 m.: 32/100) Reitingas: 116/180 (2021 m.: 122/180)

STATISTINIAI DUOMENYS (2023-08-31 duomenys), 1 dalis (Albanija – Juodkalnija)

Demografinė padėtis	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Iš viso gyventojų (tūkst.)		2 846 s	2 830 s	:	:	1 782 s	1 798 s	2 076 s	2 069 s	622 s	621 s	447 485 s	447 001 bps
15–64 m. gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje (%)		68,4 s	68,2 s	:	:	67,1 s	67,3 s	69,3 s	69,1 s	66,5 s	66,2 s	64,3 ps	64,1 bps
Apytikslė natūralios gyventojų kaitos norma (1 000 gyventojų)		0,2	- 1,2	:	:	7,4 ep	:	- 3,2	- 5,1	- 0,3	- 3,4	- 2,5 ep	- 2,7 bep
Vyrų tikėtina viso gyvenimo trukmė (metais)		75,2	73,6	:	:	:	:	72,2	71,1 b	73,2	70,8	77,5 ep	77,2 bep
Moterų tikėtina viso gyvenimo trukmė (metais)		79,6	77,7	:	:	:	:	76,7	75,5 b	78,8	77,0	83,2 ep	82,9 bep

Darbo rinka	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
20–64 m. asmenų ekonominio aktyvumo lygis: ekonomiškai aktyvių 20–64 m. gyventojų dalis (%)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	75,3 ew	75,1 ew	62,3 bw	63,4 bw	42,9 w	43,9 w	70,5	70,5 w	67,2	64,7 w	77,6	78,4 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	83,9 ew	84,2 ew	75,4 bw	76,7 bw	63,0 w	63,8 w	82,5	83,2 w	74,6	71,7 w	83,6	84,0 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	66,9 ew	66,3 ew	49,1 bw	50,0 bw	23,1 w	24,4 w	58,2	57,4 w	59,9	57,8 w	71,7	72,9 b
20–64 m. gyventojų užimtumo lygis (gyventojų skaičiaus dalis %)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	66,3 ew	66,3 ew	52,5 bw	52,6 bw	32,3 w	35,1 w	59,1	59,5 w	55,2	54,2 w	72,2	73,1 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6)	74,0 ew	74,6 ew	64,9 bw	66,0 bw	48,8 w	51,9 w	68,9	69,5 w	61,7	59,8 w	78,0	78,5 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6)	58,8 ew	58,3 ew	40,0 bw	39,1 bw	16,0 w	18,5 w	49,0	49,2 w	48,8	48,7 w	66,5	67,6 b
15–24 m. nesimokantys, nedirbantys ir mokymuose nedalyvaujantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4) 9)	26,6 w	24,0 w	21,6 w	19,9 w	33,6 w	32,1 w	19,6	17,9 w	21,1	20,2 w	11,1	10,8 b

Darbo rinka (tęsinys)	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
15–29 m. nesimokantys, nedirbantys ir mokymuose nedalyvaujantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4) 9)	27,9 w	26,1 w	25,9 w	25,1 w	40,4 w	36,6 w	26,2	24,3 w	26,6	26,5 w	13,8	13,1 b
Užimtumas pagal pagrindinius sektorius													
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	36,1 ew	33,8 ew	12,0 bw	9,4 bw	4,8 w	2,8 w	12,0 s	11,5 w	7,5 s	6,4 w	4,3 s	3,8 bs
Pramonė (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	13,4 ew	13,8 ew	23,9 bw	24,4 bw	16,3 w	14,8 w	23,9 s	23,9 w	10,1 s	10,2 w	18,2 s	18,0 bs
Statybų sektorius (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	7,0 ew	8,1 ew	9,5 bw	9,1 bw	11,1 w	10,5 w	6,9 s	6,8 w	8,3 s	6,7 w	6,6 s	6,6 bs
Paslaugų sektorius (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	43,5 ew	44,3 ew	54,7 bw	57,0 bw	67,9 w	71,9 w	57,1 s	57,7 w	73,5 s	76,7 w	70,1 s	70,9 bs
Viešajame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. asmenys (%)	11) 12) 13) 5) 4)	15,5 ew	16,3 ew	19,1 bw	19,8 bw	28,7 w	28,3 w	24,4 w	25,6 w	30,5 w	32,7 w	:	:
Privačiame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. asmenys (%)	14) 1) 13) 2) 5)	84,5 ew	83,7 ew	80,9 bw	80,2 bw	71,3 w	71,7 w	75,6 w	74,4 w	65,6 w	63,7 w	:	:
Nedarbo lygis (darbo jėgos %)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	11,8 ew	11,6 ew	15,9 bw	17,4 bw	25,8 w	20,6 w	16,4	15,7 w	17,9	16,6 w	7,1	7,1 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	11,6 ew	11,4 ew	14,2 bw	14,4 bw	23,4 w	18,9 w	16,7	16,4 w	17,5	17,1 w	6,8	6,8 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	12,0 ew	11,8 ew	18,6 bw	22,0 bw	32,2 w	24,9 w	15,9	14,6 w	18,4	15,9 w	7,4	7,4 b
Jaunimo (15–24 m.)	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26,5 ew	27,1 ew	36,6 bw	38,3 bw	49,1 w	38,0 w	35,7	36,4 w	36,0	37,1 w	16,8	16,7 b
Ilgalaikių bedarbių (> 12 mėnesių)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	7,0 ew	7,3 ew	11,9 bw	13,7 bw	18,4 w	14,5 w	12,4	12,5 w	13,4	11,0 w	2,5	2,8
Vidutinis nominalus mėnesinis darbo užmokestis (EUR)	17) 18) 19) 20) 21) 6)	434 sw	474 sw	489 sw	510 sw	466 sw	484 sw	441 sw	466 sw	524 sw	532 sw	:	:

Švietimas	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Mokyklos nebaigę asmenys; ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių ir toliau nebesimokančių 18–24 m. gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4)	15,6 w	17,4 w	4,7 w	4,7 w	7,8 w	7,0 w	5,7	4,6 w	3,6	6,7 w	9,9	9,8 b
Viešosios išlaidos švietimui, palyginti su BVP (%)	6) 22) 23)	3,3 psw	3,1 sw	4,3 sw	:	4,6 sw	4,3 sw	:	:	:	:	5,0 d	:
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 24)	17,9 w	17,2 w	5,8 bw	6,1 bw	10,2 w	9,8 w	6,1	4,9 w	:	2,8 w	15,7	15,6 b
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	18,5 w	18,4 w	5,8 bw	6,8 bw	9,1 w	10,3 w	5,9	4,9 w	:	3,4 w	18,5	18,1 b
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	17,4 w	16,1 w	5,9 bw	5,3 bw	11,5 w	9,4 w	6,2	4,9 w	:	2,2 w	12,9	12,9 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	51,5 w	56,3 w	84,2 bw	84,5 bw	78,8 w	75,6 w	85,2	88,8 w	83,3	85,2 w	66,8	65,7 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	60,2 w	65,0 w	86,1 bw	86,5 bw	83,1 w	78,4 w	89,0	91,8 w	85,7	87,6 w	67,5	66,3 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	42,4 w	48,1 w	82,3 bw	82,4 bw	73,8 w	72,6 w	81,1	85,7 w	80,6	82,6 w	66,0	65,1 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	33,2 ew	32,1 ew	28,4 bw	28,8 bw	29,1 w	32,3 w	39,7	36,9 w	38,4	39,0 w	41,1	41,9 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26,7 ew	25,4 ew	23,2 bw	23,9 bw	28,1 w	30,8 w	34,3	31,8 w	35,1	34,9 w	36,0	36,6 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	40,0 ew	39,3 ew	34,0 bw	34,0 bw	30,3 w	34,0 w	45,3	42,3 w	41,7	43,0 w	46,2	47,2 b

Nacionalinės sąskaitos	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Bendrasis vidaus produktas													
Dabartinėmis kainomis (mln. EUR)	6) 23)	13 310	15 157 p	17 756	19 995	6 772	7 958	10 852	11 688 p	4 186	4 955	13 471 071	14 567 204
Vienam gyventojui (EUR)	6) 23)	4 690	5 390 p	:	:	3 800 s	4 426 s	5 240 e	5 672 sw	6 740	8 000	30 050	32 520
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui		9 213	10 296 p	10 200	:	:	:	11 349 e	:	13 436	15 538	30 054	32 524
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui, palyginti su ES vidurkiu (ES 27 = 100)		30,7	31,7	33,1 s	:	:	:	37,8	:	44,7	47,8	100	100
Realus (apimties) metinis pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%)	6) 23)	- 3,5 p	:	- 3,0	7,4	- 5,3	10,7	- 4,7	3,9 p	- 15,3	13,0	- 5,6	5,6
Bendroji pridėtinė vertė pagal pagrindinius sektorius													
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	6) 23) 25)	21,9	21,1 p	7,0	6,0	8,9	8,6	9,8	8,4 p	9,1	8,0	1,8	1,8
Pramonė (%)	6) 23) 25)	12,8	12,9 p	22,8	24,5	24,1	23,6	19,8	19,6 p	13,5	12,5	19,7	20,0
Statybų sektorius (%)	6) 23) 25)	10,2	10,9 p	5,4	5,1	9,3	10,6	6,0	6,3 p	7,3	5,8	5,5	5,5
Paslaugų sektorius (%)	6) 23) 25)	55,2 s	55,2 ps	64,7 s	64,3 s	57,7 s	57,2 s	64,3 s	65,8 ps	70,0 s	73,8 s	73,0 s	72,7 s

Mokėjimų balansas	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, mln. EUR)	63) 64) 59) 65) 66)	893,6 s	988,8 s	322,2 w	459,8 w	286,6 w	320,4 w	154,7 w	387,5 w	470,5 w	581,6 w	c	- 318 026,0 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, BVP %)	63) 64) 67) 23)	6,71 s	6,52 ps	1,84 sw	2,41 sw	4,23 s	4,03 s	1,45 psw	3,32 ps	11,24 sw	11,74 sw	c	- 2,18 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 27 (mln. EUR)	68) 59) 65) 69) 66)	506,8 s	652,5 s	226,3 w	186,8 w	135,6 s	189,1 s	11,1 w	390,0 s	92,9 w	180,1 w	c	- 56 205,8 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 27 (BVP %)	68) 70) 23)	3,81 s	4,30 sp	1,29 sw	0,98 sw	2,00 s	2,38 s	0,10 psw	3,34 sp	2,22 sw	3,64 sw	c	- 0,39 s
Perlaidos (BVP %)	71) 72) 23)	5,06 s	5,02 ps	7,26 s	7,78 s	14,47 s	14,49 s	3,07 s	2,95 ps	6,26 s	6,82 s	0,15 s	0,14 s

Išorės prekyba prekėmis	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Eksporto į ES 27 dalis, palyginti su viso eksporto verte (%)	26) 27)	74,7 s	72,2 s	72,4 s	72,8 s	34,5 s	31,5 s	77,5 s	77,1 s	37,7 s	31,1 s	:	:
Importo iš ES 27 dalis, palyginti su viso importo verte (%)	26) 27)	57,9 s	54,4 s	60,8 s	58,9 s	45,8 s	44,3 s	46,3 s	46,2 s	44,2 s	45,7 s	:	:
Prekybos balansas (mln. EUR)	26) 28) 27)	- 2 670	- 3 533	- 3 254	- 3 744	- 2 822	- 3 929	- 1 818	- 2 678	- 1 739	- 2 067	215 288	55 040
Tarptautinė prekyba prekėmis ir paslaugomis, palyginti su BVP													
Importas (BVP %)	6) 23)	37,2	44,7 p	47,9	53,9	53,9	65,2	70,5	82,3 p	61,0	62,2	42,8	46,7
Eksportas (BVP %)	6) 23)	22,7	31,3 p	34,2	42,2	21,7	33,4	57,8	66,2 p	26,0	42,8	46,4	50,5

Viešieji finansai	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-) (%)	29) 30) 31) 23)	- 6,8 w	- 6,8 fw	- 5,3 w	:	- 5,2 w	:	- 8,1 w	:	- 10,7 ew	:	- 6,7	- 4,8
Bendroji valstybės skola (%)	32) 29) 33) 31) 34) 23)	72,7 w	76,7 fw	36,6 w	w	21,8 w	:	51,2 w	:	103,1 w	:	90,0	88,0

Finansiniai rodikliai	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Metinis vartojimo kainų pokytis (%)	35) 36) 37) 38)	2,2 d	2,3 d	- 1,1 w	2,0 w	0,2 d	3,4 d	1,2 d	3,4 d	- 0,5 d	2,5 d	0,7	2,9
Privačiojo sektoriaus konsoliduota skola, palyginti su BVP (%)	39) 40)	:	:	- 1,2 w	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bendra užsienio skola, palyginti su BVP (%)	41) 42) 43) 44) 23)	64,2 s	64,4 ps	64,3 sw	60,1 sw	37,2 sw	37,4 sw	78,7 s	81,9 ps	221,6 s	191,5 s	:	:
Bendra skola užsienio valiuta, palyginti su BVP (%)	45)	66 w	:	:	:	:	:	:	:	17 w	:	:	:
Metinė skolinimosi norma (vienų metų, %)	46) 47) 48) 49) 50) 51) 52)	6,05 w	5,91 w	3,05 w	3,20 w	6,21 w	5,96 w	2,00 w	1,75 w	5,84 w	5,66 w	:	:
Metinė palūkanų už indėlius norma (vienų metų, %)	46) 53) 48) 54) 55) 50) 56) 57)	0,40 w	0,48 w	0,07 w	0,05 w	1,49 w	1,33 w	0,15 w	0,15 w	0,40 w	0,35 w	:	:
Tarptautinių atsargų (įskaitant auksą) vertė (mln. EUR)	48) 41) 42) 43) 58) 59)	3 942,4 w	4 972,2 w	7 091,0 w	8 359,1 w	900,8 w	1 100,3 w	3 359,9 w	3 643,3 w	1 738,5 w	1 748,8 w	:	:
Tarptautinės atsargos (atitiktis importo mėnesiais)	60) 48) 41) 42) 61) 62)	9,6 sw	17,0 sw	10,0 sw	:	3,0 sw	:	5,3 sw	:	8,2 sw	:	:	:

Verslas	Pastaba	Albanija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas		Šiaurės Makedonija		Juodkalnija		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Pramonės gamybos indeksas (2015 m. = 100)	73) 74) 75) 76)	89,5 w	113,0 w	96,7	106,2	:	:	102,4	103,9	105,8	110,3	98,5	107,5

Infrastruktūra	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Geležinkelių tinklo tankis (veikiančios linijos tūkstančiui km²)	77) 78) 79) 80) 81) 82)	7,8 sw	7,8 s	19,9 sw	19,9 sw	30,5 sw	30,5 sw	26,9 s	26,9 s	18,0 s	18,0 s	:	:
Greitkelių ilgis (km)	83)	22	25	218	218	137 w	137 w	335	335	z	z	:	:

Energetika	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Grynasis energijos importas (pagal BVP)	84)	1,7 s	2,7 ps	2,7 s	3,5 s	4,2 s	6,7 s	4,8 s	7,7 ps	2,6 s	4,1 s	1,6 s	2,7 s

STATISTINIAI DUOMENYS (2023-08-31 duomenys), 2 dalis (Serbija – Ukraina)

Demografinė padėtis	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Iš viso gyventojų (tūkst.)		6 927 s	6 872 s	83 155 s	83 614 s	3 717 s	3 729 s	2 640 s	2 597 ps	41 733 s	41 419 s	447 485 s	447 001 bps
15–64 m. gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje (%)		64,8 s	64,5 s	67,8 s	67,7 s	64,5 s	64,2 s	:	66,7 ps	67,6 s	67,4 s	64,3 ps	64,1 bps
Apytikslė natūralios gyventojų kaitos norma (1 000 gyventojų)		- 8,0	- 10,9	:	:	- 1,1	- 3,8	- 3,8 ep	:	- 7,8	- 10,7 e	- 2,5 ep	- 2,7 bep
Vyrų tikėtina viso gyvenimo trukmė (metais)		71,6	70,0	:	:	:	:	:	:	:	:	77,5 ep	77,2 bep
Moterų tikėtina viso gyvenimo trukmė (metais)		77,5	75,7	:	:	:	:	:	:	:	:	83,2 ep	82,9 bep

Darbo rinka	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
20–64 m. asmenų ekonominio aktyvumo lygis: ekonomiškai aktyvių 20–64 m. gyventojų dalis (%)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	72,5	75,0 b	58,7	61,2 bw	63,2 bw	64,5 w	51,1 w	52,8 w	72,0 w	71,9 w	77,6	78,4 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	79,9	82,6 b	79,8	82,3 bw	74,0 bw	76,2 w	55,5 w	57,8 w	78,4 w	78,2 w	83,6	84,0 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	65,2	67,4 b	37,5	40,0 bw	52,8 bw	53,4 w	47,0 w	48,1 w	66,0 w	66,0 w	71,7	72,9 b
20–64 m. gyventojų užimtumo lygis (gyventojų skaičiaus dalis %)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	65,9	66,7 b	51,0	53,9 bw	51,1 bw	50,6 w	49,1 w	51,1 w	65,2 w	64,8 w	72,2	73,1 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6)	72,9	74,2 b	70,1	73,6 bw	58,7 bw	58,1 w	53,1 w	55,6 w	70,8 w	70,8 w	78,0	78,5 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6)	58,9	59,3 b	32,0	34,1 bw	43,9 bw	43,5 w	45,5 w	46,9 w	60,0 w	59,3 w	66,5	67,6 b
15–24 m. nesimokantys, nedirbantys ir mokymuose nedalyvaujantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4) 9)	15,9	16,4 b	28,3	24,7 bw	28,5 bw	26,8 w	17,6 w	17,2 w	15,5 w	14,3 w	11,1	10,8 b

Darbo rinka (tęsinys)	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
15–29 m. nesimokantys, nedirbantys ir mokymuose nedalyvaujantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4) 9)	20,0	18,8 b	32,0	28,4 bw	35,1 bw	34,6 w	26,0 w	26,4 w	20,0 w	19,8 w	13,8	13,1 b
Užimtumas pagal pagrindinius sektorius													
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	14,6 s	15,0 bs	17,6 s	17,2 bw	19,8 bw	18,9 w	21,1 w	21,5 w	14,1 w	14,1 w	4,3 s	3,8 bs
Pramonė (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	22,6 s	23,7 bs	20,5 s	21,3 bw	11,4 bw	11,3 w	14,6 w	14,4 w	17,8 w	18,2 w	18,2 s	18,0 bs
Statybų sektorius (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	5,4 s	6,0 bs	5,7 s	6,2 bw	6,9 bw	7,8 w	7,2 w	7,7 w	7,0 w	7,0 w	6,6 s	6,6 bs
Paslaugų sektorius (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	57,5 s	55,3 bs	56,2 s	55,3 bw	61,9 bw	62,1 w	57,1 w	56,4 w	61,1 w	60,7 w	70,1 s	70,9 bs
Viešajame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. asmenys (%)	11) 12) 13) 5) 4)	26,4 w	25,8 w	17,7 w	16,9 bw	23,5 bw	24,3 w	29,6 w	28,6 w	:	:	:	:
Privačiame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. asmenys (%)	14) 1) 13) 2) 5)	73,6 w	74,2 w	82,3 w	83,1 bw	76,5 bw	75,7 w	70,4 w	71,4 w	:	:	:	:
Nedarbo lygis (darbo jėgos %)													
Iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	9,1	11,1 b	13,2	12,0 bw	18,5 bw	20,6 w	3,8 w	3,2 w	9,5 w	9,8 w	7,1	7,1 b
Vyrų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	8,8	10,2 b	12,4	10,7 bw	20,2 bw	22,7 w	4,3 w	3,9 w	9,8 w	9,5 w	6,8	6,8 b
Moterų	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	9,5	12,1 b	14,9	14,8 bw	16,2 bw	17,8 w	3,3 w	2,5 w	9,1 w	10,1 w	7,4	7,4 b
Jaunimo (15–24 m.)	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26,6	26,4 b	25,1	22,6 bw	39,4 bw	42,9 w	10,9 w	9,2 w	19,3 w	19,1 w	16,8	16,7 b
Ilgalaikių bedarbių (> 12 mėnesių)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	4,5	4,9	3,3	3,7 bw	5,8 bw	7,2 w	0,7 w	0,8 w	2,0 w	2,4 w	2,5	2,8
Vidutinis nominalus mėnesinis darbo užmokestis (EUR)	17) 18) 19) 20) 21) 6)	706 sw	772 sw	384 sw	256 sw	296 sw	372 sw	376 sw	447 sw	334 sw	453 sw	:	:

Švietimas	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Mokyklos nebaigę asmenys; ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių ir toliau nebesimokančių 18–24 m. gyventojų dalis (%)	1) 2) 8) 5) 4)	5,6	6,3 b	26,7	23,0 bw	8,2 w	7,3 w	16,9 w	19,6 w	:	:	9,9	9,8 b
Viešosios išlaidos švietimui, palyginti su BVP (%)	6) 22) 23)	3,5 sw	3,3 psw	4,0	3,5 sw	3,8 psw	3,6 sw	:	:	5,4 sw	:	5,0 d	:
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6) 24)	6,4	6,7 b	34,4	29,5 bw	7,9 w	7,3 w	21,2 w	23,3 w	2,9 w	2,7 w	15,7	15,6 b
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	6,0	7,7 b	36,7	31,6 bw	8,3 w	7,4 w	24,5 w	27,3 w	3,1 w	2,9 w	18,5	18,1 b
Ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	6,8	5,7 b	32,2	27,3 bw	7,5 w	7,2 w	18,0 w	19,4 w	2,8 w	2,5 w	12,9	12,9 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	85,4	85,3 b	43,1	47,8 bw	77,3 w	77,2 w	69,4 w	68,2 w	54,9 w	55,2 w	66,8	65,7 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	87,5	86,3 b	45,3	51,1 bw	82,4 w	84,0 w	68,7 w	66,4 w	59,6 w	58,9 w	67,5	66,3 b
Vidurinį išsilavinimą įgijusių arba profesinio mokymo programose turint vidurinį išsilavinimą dalyvavusių 20–24 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	83,2	84,1 b	40,8	44,5 bw	71,3 w	70,2 w	70,2 w	69,9 w	50,0 w	51,3 w	66,0	65,1 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1) 2) 3) 4) 5) 6)	33,0	35,3 b	33,1	35,5 bw	38,2 w	35,5 w	31,5 w	31,8 w	57,1 w	58,0 w	41,1	41,9 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. vyrų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	27,1	27,7 b	33,9	36,1 bw	33,6 w	32,3 w	24,3 w	28,6 w	49,7 w	51,4 w	36,0	36,6 b
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. moterų procentinė dalis	1) 2) 3) 4) 5) 6)	39,1	43,2 b	32,2	35,0 bw	42,7 w	38,9 w	38,2 w	34,7 w	64,8 w	64,8 w	46,2	47,2 b

Nacionalinės sąskaitos	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Bendrasis vidaus produktas													
Dabartinėmis kainomis (mln. EUR)	6) 23)	46 815	53 329	626 742	689 547	13 871 w	15 732 w	10 116 w	11 569 w	137 133 w	168 710 w	13 471 071	14 567 204
Vienam gyventojui (EUR)	6) 23)	6 790	7 800	7 520	8 190	3 726 w	4 242 w	3 839 w	4 424 w	3 285 w	4 077 w	30 050	32 520
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui		12 812	14 349	18 325	20 337	:	:	12 977 w	16 069 w	:	:	30 054	32 524
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui, palyginti su ES vidurkiu (ES 27 = 100)		42,6	44,2	61,0	62,7	:	:	:	:	:	:	100	100
Realus (apimties) metinis pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%)	6) 23)	- 0,9	7,5	1,9	11,4	- 6,8 w	10,5 w	- 8,3 w	13,9 w	- 3,8 w	3,4 w	- 5,6	5,6
Bendroji pridėtinė vertė pagal pagrindinius sektorius													
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	6) 23) 25)	7,6	7,6	7,5	6,2	8,3 w	7,4 w	10,8 w	12,3 w	10,8 w	12,7 w	1,8	1,8
Pramonė (%)	6) 23) 25)	23,4	23,0	25,6	29,1	15,5 w	17,0 w	15,2 w	14,7 w	20,9 w	23,8 w	19,7	20,0
Statybų sektorius (%)	6) 23) 25)	6,6	7,3	5,9	5,7	8,7 w	7,5 w	11,5 w	9,3 w	3,3 w	3,2 w	5,5	5,5
Paslaugų sektorius (%)	6) 23) 25)	62,4 s	62,2 s	61,0 s	59,1 s	67,5 w	68,1 w	62,5 w	63,6 w	65,0 w	60,3 w	73,0 s	72,7 s

Mokėjimų balansas	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, mln. EUR)	63) 64) 59) 65) 66)	2 938,5 w	3 656,9 w	3 942,6 s	5 832,2 s	498,7 w	783,6 w	133,4 w	322,7 w	- 50,8 w	6 351,5 w	c	- 318 026,0 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, BVP %)	63) 64) 67) 23)	c	6,86 s	0,63 s	0,85 s	3,60 sw	4,98 sw	1,32 sw	2,79 sw	- 0,04 sw	3,76 sw	c	- 2,18 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 27 (mln. EUR)	68) 59) 65) 69) 66)	c	1 801,0 s	140,6 s	600,5 s	178,9 w	189,7 w	:	:	- 691,7 w	4 748,7 w	c	- 56 205,8 s
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 27 (BVP %)	68) 70) 23)	c	3,38 s	0,02 s	0,09 s	1,29 sw	1,21 sw	:	:	- 0,50 sw	2,81 sw	c	- 0,39 s
Perlaidos (BVP %)	71) 72) 23)	4,81 s	:	0,02 s	:	7,34 sw	8,65 sw	8,87 dpsw	:	0,75 psw	:	0,15 s	0,14 s

Išorės prekyba prekėmis	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Eksporto į ES 27 dalis, palyginti su viso eksporto verte (%)	26) 27)	66,2 s	65,8 s	41,1 s	41,1 s	20,9 ew	16,9 sw	66,4 sw	62,5 sw	:	:	:	:
Importo iš ES 27 dalis, palyginti su viso importo verte (%)	26) 27)	55,6 s	53,9 s	33,1 s	31,1 s	23,0 ew	22,9 sw	45,6 sw	46,6 sw	:	:	:	:
Prekybos balansas (mln. EUR)	26) 28) 27)	- 5 019	- 6 279	- 42 293	- 38 925	- 3 838 sw	- 5 171 sw	- 2 572 sw	- 2 166 sw	- 4 438 sw	:	215 288	55 040
Tarptautinė prekyba prekėmis ir paslaugomis, palyginti su BVP													
Importas (BVP %)	6) 23)	56,5	62,3	32,2	35,5	56,6 w	59,6 w	51,4 w	57,8 w	40,3 w	41,9 w	42,8	46,7
Eksportas (BVP %)	6) 23)	48,2	54,5	28,7	35,3	37,3 w	43,2 w	27,9 w	30,6 w	38,8 w	40,7 w	46,4	50,5

Viešieji finansai	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficit (-) (%)	29) 30) 31) 23)	- 8,0 w	- 4,2 ew	- 4,7 w	:	- 9,3 w	- 6,3 w	- 5,1 ew	0,0 ew	- 5,4 w	- 3,3 w	- 6,7	- 4,8
Bendroji valstybės skola (%)	32) 29) 33) 31) 34) 23)	57,7 w	57,5 ew	39,8 w	:	60,1 w	49,6 w	33,1 w	32,6 w	60,4 w	49,0 w	90,0	88,0

Finansiniai rodikliai	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Metinis vartojimo kainų pokytis (%)	35) 36) 37) 38)	1,8 d	4,0 d	12,3 d	19,6 d	5,2 w	9,6 w	3,8 w	5,1 w	2,7 w	9,4 w	0,7	2,9
Privačiojo sektoriaus konsoliduota skola, palyginti su BVP (%)	39) 40)	:	:	13,0 w	7,6 w	:	:	:	:	:	:	:	:
Bendra užsienio skola, palyginti su BVP (%)	41) 42) 43) 44) 23)	c	75,8 s	60,4 sw	54,3 sw	135,5 sw	124,0 sw	65,5 sw	66,9 sw	74,6 sw	67,8 sw	:	:
Bendra skola užsienio valiuta, palyginti su BVP (%)	45)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Metinė skolinimosi norma (vienų metų, %)	46) 47) 48) 49) 50) 51) 52)	1,90 w	1,90 w	16,25 w	22,79 w	8,52 w	9,46 w	5,15 w	8,50 w	7,89 w	7,67 w	:	:
Metinė palūkanų už indėlius norma (vienų metų, %)	46) 53) 48) 54) 55) 50) 56) 57)	0,10 w	0,10 w	13,51 w	17,85 w	8,46 w	9,13 w	0,15 w	4,50 w	7,22 w	6,95 w	:	:
Tarptautinių atsargų (įskaitant auksą) vertė (mln. EUR)	48) 41) 42) 43) 58) 59)	13 491,7 w	16 454,5 w	81 937,5 w	94 006,1 w	3 532,4 w	3 787,3 w	3 082,9 w	3 445,8 w	23 711,1 w	27 294,4 w	:	:
Tarptautinės atsargos (atitiktis importo mėnesiais)	60) 48) 41) 42) 61) 62)	6,1 sw	:	4,9 sw	6,3 sw	5,4 sw	4,8 sw	7,1 sw	:	:	:	:	:

Verslas	Pastaba	Serbija		Turkija		Sakartvelas		Moldova		Ukraina		ES 27	
		2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.
Pramonės gamybos indeksas (2015 m. = 100)	73) 74) 75) 76)	111,0	118,5	115,4	135,6	:	:	107,1 w	120,3 w	102,7 w	105,0 w	98,5	107,5

Infrastruktūra	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Geležinkelių tinklo tankis (veikiančios linijos tūkstančiui km ²)	77) 78) 79) 80) 81) 82)	37,9 sw	38,1 sw	13,3 sw	13,5 sw	22,6 sw	22,2 sw	34,0 sw	34,0 sw	32,8 sw	32,7 sw	:	:
Greitkelių ilgis (km)	83)	928	928 w	3 523	3 532	208 w	263 w	:	:	15 w	15 w	:	:

Energetika	Pastaba	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.	2020 m.	2021 m.
Grynasis energijos importas (pagal BVP)	84)	2,9 s	4,0 s	3,3 s	5,2 s	1,0 sw	1,8 sw	:	:	:	:	1,6 s	2,7 s

Šaltinis: Eurostatas ir (arba) plėtos šalių statistikos institucijos

: = nėra

b = eilutės pertrūkis

c = konfidenciali vertė

d = apibrėžtis skiriasi

e = apskaičiuotoji vertė

f = prognozė

p = preliminarūs duomenys

s = Eurostato įvertis

w = duomenys, kuriuos teikia ir už kuriuos atsako nacionalinė statistikos institucija ir kurie skelbiami „kaip yra“ ir be jokių garantijų dėl jų kokybės ir atitikties ES statistikos metodikai

z = netaikoma ir todėl lygi 0

Pastabos:

- 1) Šiaurės Makedonija: neįgyvendintas naujasis Europos integruotos socialinės statistikos reglamentas.
- 2) Bosnija ir Hercegovina: nuo 2020 m. sausio mėn. Bosnijoje ir Hercegovinoje nuolat, visus metus, buvo atliekamas darbo jėgos tyrimas ir skelbiami ketvirčio duomenys. Be to, nuo 2020 m. taikomas korekcinis koeficientas pagal gyventojų, suskirstytų į penkerių metų amžiaus grupes ir pagal lytį, skaičiaus įverčius.
- 3) Bosnija ir Hercegovina: 2021 m. sausio mėn. Bosnijos ir Hercegovinos statistikos agentūra pradėjo taikyti naują pertvarkytą darbo jėgos tyrimo metodiką. Tyrimo metodiką pertvarkyta remiantis naujuoju Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu, įsigaliojusiu 2021 m. sausio 1 d., ir jo laikantis. Nuo 2021 m. sausio mėn. taikant naują, pertvarkytą darbo jėgos tyrimo metodiką, ankstesniais metais paskelbtų duomenų eilutė buvo pertraukta.
- 4) Turkija: *namų ūkiuose atliekamo darbo jėgos tyrimo (HLFS) eilutė nėra palyginama su ankstesniais metais, nes 2021 m. buvo pakoreguota tyrimo apibrėžtis, apimtis ir struktūra.
- 5) Turkija: metiniai darbo jėgos tyrimo rezultatai.
- 6) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 7) Ukraina: nuo 2019 m. nustatyta, kad ekonomiškai aktyvūs gyventojai – darbo jėga.
- 8) Bosnija ir Hercegovina: nuo 2020 m. darbo jėgos tyrimas atliekamas kas ketvirtį, todėl, palyginti su ankstesnių metų rezultatais, esama eilučių pertrūkių. Nuo 2021 m. sausio mėn. pradėjus taikyti naują, pertvarkytą darbo jėgos tyrimo metodiką (Reglamentas (ES) 2019/1700; Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/2240), ankstesniais metais paskelbtų duomenų eilutė buvo pertraukta. Tai reiškia, kad 2020 m. ir 2021 m. duomenys taip pat nėra palyginami.

- 9) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 10) Sakartvelas: nuo 2020 m. – NACE 2 red., iki 2020 m. – NACE 1.1 red.
- 11) Juodkalnija: duomenys susiję su viešojo sektoriaus darbuotojais, kurie sudaro visų dirbančiųjų asmenų dalį.
- 12) Šiaurės Makedonija: viešojo sektoriaus srityje įtraukti duomenys: kita (mišrūs, bendri, valstybės, neapibrėžti).
- 13) Bosnija ir Hercegovina: viešasis sektorius apima NACE 2 red. O, P ir Q sekcijas, o privatusis sektorius apima kitas NACE sekcijas.
- 14) Juodkalnija: eilutės pertrūkis, nes anksčiau į šį klausimą atsakinėjo tik samdomieji darbuotojai; nuo 2018 m. į šį klausimą atsako visi dirbantys asmenys.
- 15) Ukraina: 15 m. ir vyresni asmenys.
- 16) Sakartvelas: 15 m. ir vyresni asmenys.
- 17) Serbija: darbo užmokesčio duomenys gaunami iš administracinių šaltinių (mokesčių administravimo įrašų). Vidutinis darbo užmokestis apskaičiuojamas remiantis bendra ataskaitinio mėnesio sukaupto darbo užmokesčio suma ir etato ekvivalentais dirbančių darbuotojų skaičiumi.
- 18) Albanija: informacijos šaltinis: Mokesčių generalinis direktoratas; socialinio draudimo įmokų mokėtojai; INSTAT apskaičiavimas.
- 19) Bosnija ir Hercegovina: grynasis uždarbis.
- 20) Turkija: šaltinis: pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas.
- 21) Moldova: įskaitant subjektus, turinčius vieną ir daugiau darbuotojų.
- 22) Sakartvelas: BVP apskaičiuotas pagal 2008 m. NSS.
- 23) Sakartvelas: remiantis 2008 m. NSS.
- 24) Sakartvelas: išsilavinimo neįgiję asmenys neįtraukiami.
- 25) Sakartvelas: skaičiavimai atliekami pagal NACE 2 red.
- 26) Moldova: sausio–rugpjūčio mėn.
- 27) Sakartvelas: duomenis eurais perskaičiavo Eurostatas.
- 28) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 29) Albanija: Finansų ir ekonomikos ministerijos prognozės.
- 30) Ukraina: pakeista grynųjų pinigų apskaita (2014 m. valdžios sektoriaus finansų statistikos vadovas).
- 31) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 32) Juodkalnija: preliminarūs duomenys. Galutiniai duomenys bus pateikti iki 2021 m. kovo mėn. pabaigos.
- 33) Bosnija ir Hercegovina: metų pabaiga (gruodžio 31 d.).
- 34) Ukraina: valstybės ir valstybės garantuota skola.
- 35) Bosnija ir Hercegovina: vartotojų kainų infliacija.
- 36) Moldova: vartotojų kainų infliacija.
- 37) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 38) Sakartvelas: vartotojų kainų infliacija.
- 39) Bosnija ir Hercegovina: pinigų finansų įstaigų duomenys.
- 40) Turkija: duomenys apima skolos vertybinius popierius ir paskolas.
- 41) Bosnija ir Hercegovina: remiantis TVF mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu).
- 42) Turkija: perskaičiavimo į eurus metų valiutos kurso vidurkis.
- 43) Moldova: perskaičiuota iš USD į EUR pagal Moldovos nacionalinio banko metų pabaigos valiutos kursą.
- 44) Ukraina: turtas ir skola, perskaičiuoti iš JAV dolerių į eurus taikant kryžminį kursą ataskaitinių metų pabaigoje.
Duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 45) Albanija: išorės skola (įskaitant TUI).

- 46) Juodkalnija: metinė svertinė vidutinė faktinė palūkanų norma, nesumokėtos sumos.
- 47) Albanija: vidutinė svertinė palūkanų norma, taikoma per atitinkamą mėnesį suteiktoms naujoms paskoloms su 12 mėn. grąžinimo terminu.
- 48) Šiaurės Makedonija: metų pabaiga (gruodžio 31 d.).
- 49) Bosnija ir Hercegovina: trumpalaikių paskolų ne finansų bendrovėms palūkanų normos nacionaline valiuta (svertinis vidurkis).
- 50) Moldova: normą nuo 2001 m. nustato Moldovos nacionalinis bankas (NBM). NBM taiko vadinamąjį viršutinių ribų intervalo metodą – vienos nakties kreditams taikoma didžiausia palūkanų norma, vienos nakties indėliams – mažiausia. Metų pabaigos vertės.
- 51) Ukraina: vidutinė svertinė palūkanų norma visoms nacionalinio banko refinansavimo priemonėms.
- 52) Sakartvelas: kredito refinansavimo aukcionai.
- 53) Albanija: indėlių palūkanų normos išreiškia vidutinę svertinę normą per atitinkamą mėnesį priimtiems naujiems indėliams, kai terminas – 12 mėnesių.
- 54) Bosnija ir Hercegovina: indėlių iki pareikalavimo palūkanų normos nacionaline namų ūkių valiuta (svertinis vidurkis).
- 55) Turkija: mėnesio duomenų vidurkis. Vienos nakties indėlių galimybė.
- 56) Ukraina: Ukrainos nacionalinio banko indėlių sertifikatų platinimas.
- 57) Sakartvelas: indėlių sertifikatų aukcionai
- 58) Ukraina: turtas ir skola, perskaičiuoti iš JAV dolerių į eurus taikant kryžminį kursą ataskaitinių metų pabaigoje.
- 59) Ukraina: į išorės sektoriaus duomenis neįtraukti laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių duomenys.
- 60) Albanija: 2021 m. rugpjūčio pabaiga.

2021 m. sausio–birželio mėn.
- 61) Turkija: perskaičiavimo į eurus metų valiutos kurso vidurkis.
2021 m. trečiąjį ketvirtį.
2021 m. spalio mėn.
- 62) Moldova: perskaičiuota iš USD į EUR pagal Moldovos nacionalinio banko metų pabaigos valiutos kursą.
Perskaičiuota iš USD į EUR pagal Moldovos nacionalinio banko vidutinį metinį valiutos kursą.
- 63) Bosnija ir Hercegovina: remiantis TVF mokėjimų balanso vadovu, turto ir įsipareigojimų metodas.
- 64) Moldova: perskaičiuota iš USD į EUR pagal Moldovos nacionalinio banko vidutinį metinį valiutos kursą.
- 65) Ukraina: nuo 2021 m. Ukrainos nacionalinis bankas patobulino duomenų apie tiesiogines užsienio investicijas rinkimą – į TUI srautų ir atsargų duomenis įtraukiamos nefinansinių korporacijų reinvesticijos. Todėl buvo patikslinti 2015–2020 m. mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir TUI duomenys.
- 66) Ukraina: nuo 2021 m. Ukrainos nacionalinis bankas patobulino duomenų apie tiesiogines užsienio investicijas rinkimą – į TUI srautų ir atsargų duomenis įtraukiamos susietų įmonių tarpusavio paskolos. Todėl buvo patikslinti 2015–2020 m. mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir TUI duomenys.
- 67) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių. Nuo 2021 m. Ukrainos nacionalinis bankas patobulino duomenų apie tiesiogines užsienio investicijas rinkimą – į TUI srautų ir atsargų duomenis įtraukiamos nefinansinių korporacijų reinvesticijos. Todėl buvo patikslinti 2015–2020 m. mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir TUI duomenys.
- 68) Bosnija ir Hercegovina: remiantis TVF mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu) ir EBPO tiesioginių užsienio investicijų pavyzdine apibrėžtimi (4-uju leidimu).
- 69) Ukraina: TUI duomenys buvo perskaičiuoti atsižvelgiant į 27 ES valstybes nares ir neįtraukiant Jungtinės Karalystės.
- 70) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių. TUI duomenys buvo perskaičiuoti atsižvelgiant į 27 ES valstybes nares ir neįtraukiant Jungtinės Karalystės.
Nuo 2021 m. Ukrainos nacionalinis bankas patobulino duomenų apie tiesiogines užsienio investicijas rinkimą – į TUI srautų ir atsargų duomenis įtraukiamos susietų įmonių tarpusavio paskolos. Todėl buvo patikslinti 2015–2020 m. mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso ir TUI duomenys.
- 71) Moldova: perskaičiuota iš USD į EUR pagal Moldovos nacionalinio banko vidutinį metinį valiutos kursą.
Asmeniniai pervedimai.
- 72) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir dalies laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų teritorijų. Ankstesni duomenys.

- 73) Albanija: Veikla B_D.
- 74) Moldova: nuo 2016 m. atliekamas pramonės gamybos apimtys indekso sezoninis koregavimas pagal darbo dienų skaičių ir sezoniškumą, laiko eilutė ištaisyta.
- 75) Ukraina: kalendorinis indeksų koregavimas, siekiant pašalinti kalendorinį poveikį laiko eilutei (2016 m.), atliktas naudojantis programa „DEMETRA+“, taikant metodą TRAMO/SEATS.
- 76) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 77) Duomenys gauti iš Respublikos geodezijos tarnybos.
- 78) Bosnija ir Hercegovina: apskaičiuota, kad vidaus vandenų plotas – 210 km².
- 79) Turkija: tik pagrindinės linijos.
Ploto vertės apskaičiuojamos remiantis CORINE klasifikatoriais ir pritaikomos prie LUCAS. CORINE duomenų rengimo laikotarpis – 6 metai.
- 80) Moldova: įskaitant Padniestrės regioną.
Metų pabaigoje.
- 81) Moldova: įskaitant Padniestrės regioną.
Metų pabaigoje.
Įskaitant šlapynes.
- 82) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių. Ukrainos valstybinės geodezijos, kartografijos ir kadastro tarnybos duomenys.
Duomenys pateikiami pagal naują žemės paskirties klasifikatorių.
- 83) Ukraina: duomenys neapima laikinai okupuotos Krymo Autonominės Respublikos teritorijos, Sevastopolio miesto ir laikinai okupuotų Donecko bei Luhansko regionų dalių.
- 84) Sakartvelas: duomenis eurais perskaičiavo Eurostatas.
remiantis 2008 m. NSS.